

№ 44 (201) 30 кастрычніка 2000 г.

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у памяцелкі

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

“ФОКУСЬНІЦА ЯРМОШЫНА”

Як павялічыць колькасць выбарцаў шляхам скарачэння насељніцтва – гутарка з адвакатам Гары Паганяйлам

З ГОРАМ НАПАЛАМ

Амэрыканскія беларусы аддаюць перавагу Д.Бушу перад А.Горам, хоць найбольш ім падабаўся сэнтар Маккейн

АДАМ ГЛЁБУС

адкрывае прыватныя таямніцы з жыцця А.Пушкіна, А.Сыса, П.Якубовіча ў сэрыі замалёвак “Наши тутэйшыя”

ПАДПІСНЫ ІНДЭКС 63125

**Рыгор Пракаповіч:
“Мера
пакараньня
можа быць
і вышэйшая”**

Уесь мінулы тыдзень у Курапатах ішчывалі людзі. Сябры “Мартыралёгу Беларусі” вывозілі машинамі галыё і съмецье, ставілі новыя крыжы.

У пятніцу на “беларускай Галгофе” – на версе курапацкай гары – паставілі два крыжы, якія завершылі мастацкую кампазыцыю “Крыжы памяці”. Уёй адзін крыж – рыма-каталіцкі, другі – праваслаўны і трэці – уніяцкі. Да Дзядоў крыжоў у Курапатах ужо стаяла 20: жалезнія, драўляныя, вялізныя ды малыя.

Мая Кляшторная, актыўістка “Мартыралёгу Беларусі”, кажа: “Да нас прыяжджалі дапамагчы студэнты, дык у некаторых ажно голас дрыжэй. Яшчэ і учора бачылі косткі, адзін хлапчына да мяне падыходзіц і кажа: “А там рука валялася, я яе закапаў...” А было і так, што мяхамі ў яміны косткі засыпалі...”

Сярод тых, хто ўсклаў кветкі ў Курапатах у суботу, была і спн. Козак, жонка новага пасла ЗША ў Менску.

Учора людзі з розных куткоў Беларусі прывезылі ў Менск яшчэ трэх дзесяткі крыжоў, каб паставіць у Лесе Крыжоў. Пранеслі іх ад Парку Чалюскінцаў да Курапатаў і пад гукі “Рэкліму” Моцарата паставілі сядрод лесу.

Андрусь Белавокі

Сямен Шарэцкі ў сваёй заяве наkont каstryчніцкіх выбараў адзначыў, што супраць цяперашніх беларускіх уладаў узбуджана крымінальная справа. Ка-рэспандэнт “НН” звязрнуўся да Генэральнага пракурора Рэспублікі, прызначанага летас Вярховным Саветам, сп. Рыгора Пракаповіча з просьбай патумчыць сэнс гэтай заявы і пракамэнтаваць абставіны узбуджэння справы і ход папярэдняга съледзства.

Рыгор Пракаповіч: Так, справа ўзбуджана, ужо каторы раз я пацвярджаю гэты факт і заяўлюю наступнае. Як вядома, на паседжанні Вярховнага Савету 27 лістапада 1999 г. я быў прызначаны на пасаду Генэральнага пракурора РБ. Прывстуپішы да выканання сваіх службовых абавязкаў, нахільна выконваючу патрабаваны Канстытуцыі РБ, а таксама ў адпаведнасці з нормамі крымінальна-працэсualнага закону, я, як Генэральны пра-курор, 1 снежня 1999 году ўзбудзіў сваю першую і, мабыць, самую галоўную на гэты час крымінальную справу. Яна ўзбуджана па арт. 61-І ч.2 Крымінальнага Кодэкса РБ і пра-дугледжвае адказнасць за захоп дзяржаўнай улады ў Беларусі не-кансцітуцыйным шляхам (мера пакаранія паводле гэтага артыкулу можа быць нават вышэйшая).

Папярэднім съледствам сабраны ўзбіраючы факты ў адносінах да тых асоб, якія дапамагалі зьдзейс-ніць дзяржаўны пераварот. Трапіла ў поле зроку съледства і вялікая кагорта з блізкага, можна сказаць, самага сяброўскага атачэння Лукашэнкі — людзей, якія, прыкрываючыся сваімі пасадамі, як перад пагібеллю, цягнуць зь дзяржаўнай

Працяг на старонцы 3.

“Хлеб-соль, маўчанье і злачынства”

526 дзеячоў культуры з усяго свету падпісалі зварот з нагоды візіту Ў.Пуціна ў Парыж. Ініцыятыву французскага філёзафа Андрэ Глюксмана і каталанца Жазэпа Раманэдзы падтрималі Адам Міхнік, Элі Візэль, Джон Лё Карэ, Ісмаіл Кадарэ, Ізабель Аджані, Норман Дэйвіз. “Эўропа прымае Пуціна ў Парыжы, – пішуць яны, – а ў Чачніі працягваеца брудная і жорсткая вайна. Мы баімся, што маўчанье пры ціхай згодзе, што запанавала пасля хутка забытых шэптаў ганьбы, умацуе Пуціна ў ягоным намеры, вынішчаць”. У пэтыцыі, што называецца “Хлеб-соль, маўчанье і злачынства”, прычыны маўчанья эўрапейскіх інстытуцыяў тлумачацца формулат “Кроў у абліен на нафту”. Зацікаўленыя ў пастаўках расейскіх энэрганосбітаў, некаторыя буйныя эўрапейскія карпарацыі вымушаюць палітыку маўчанца адмаўляюцца.

1990–2000

Адраджэнне Уніі

18 кастрычніка 1596 г. у Берасцейскай царкве святога Мікалая была падпісаная Унія. Берасцейскі Царкоўны Сабор зацвердзіў аб'яднанні Каталіцкай Царквы з Праваслаўнай на тэрыторыі Рэчы Паспалітай. 19 кастрычніка 1990 г. мітрапаліт кіеўска-галіцкі Уладзімер Стэрнюк выдаў менскай грэка-каталіцкай грамату аб яе прыналежнасці да старадаўнія Кіева-Галіцкае мітраполіі. Гэта стала афіцыйнай легітымізацыяй па-рафіі, створанай інтэлектуаламі — грэка-каталікамі 21 верасня 1990 г. Паміж гэтымі дзесяткамі датамі, якія зараз разьдзяляюцца адзін дзень, — амаль чатыры стагодзьдзі.

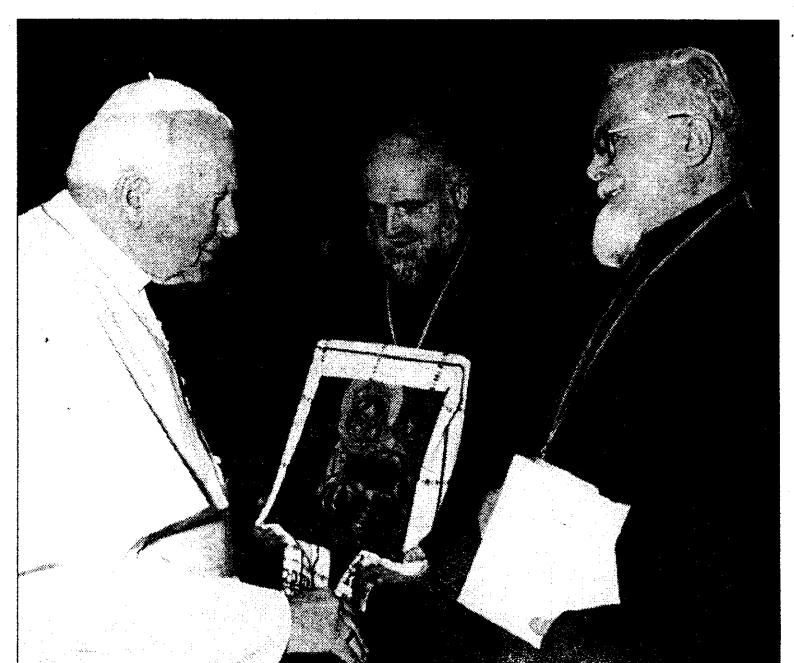
Расейскія і камуністычныя ўлады паўтара стагодзьдзя, ад 1839 да 1989 г., стараліся выкрасыліць уні-

цкую веру з сэрцаў вернікаў, але ўніякае жыццё на Беларусі існавала нелегальна. Уніяты, якія засталися тут, не пагадзіліся з гвалтоўным далуччэннем да праваслаўнай царквы й працягвалі маліцца па-свойму. У 1976 г. у Львове быў тайна высьвячаны на служынне а. Віктар Данілаў. Першы парах менскай парадкі сьв. Язэпа Ян Матусевіч узгадваў, як падчас ягонага съвята-равання ў лацінскім касьцёле да яго звязрталіся дзесяткі людзей, просічы адправіць абрэды па ўсходніх традыцыях. Цяпер гэтая традыція ў Беларусі адноўлена.

Чатыры стагодзьдзі, паўтара ста-

годзьдзя і дзесяць гадоў...

Працяг тэмы на старонцы 8.

Айцы Сяргей Гаек і Аляксандар Надсан, кіраўнікі Беларускай грэка-каталіцкай царквы, падчас аўдыенцыі ў Пагы Рымскага.

НАША НІВА гээтад тваёй душы

Увага: дэкада ільготнай падпіскі

Шаноўныя чытачы! РА "Белпошта" разам з рэдакцыямі беларускіх выданій ладзяць акцыю "Дэкада ільготнай падпіскі". Толькі з 30 кастрычніка да 10 лістапада 2000 г. Вы можаце падпісацца на "Нашу Ніву" на 1-е паўгодзізде 2001 г. па падпісных коштах бягучага кварталу 2000 г. Пазней падпіска на 2001 г. будзе даражэйшая ў 1,7 раза.

"Наша Ніва" - гэта 12 старонак інфармацыі і камэнтароў пра падзеі ў Беларусі і съвеце штотыдня, беларускі погляд на ёсё, пайнакроўную беларускую культуру, не зневячаная светчына, жывы голос незалежнага беларускага грамадзтва. Дык падпісваецца, калі ласка! Падпіскі індэкс 63125. Падпіска на "НН" прымяча ў любой пошце, у любым шапку "беласюздуку".

Падпіска на шэсць месяцаў каштует (да 10 лістапада) 4032 рублі.

Пасыпшайцеся на паштовыя аддзяленні сувязі!

Падпіши добрых людзей!

У рэдакцыі скончыліся гроши на падпіску

Дзякуючы нашаніўскай акцыі салідарнасці "Падпіши сабра" 59 нашых чытачоў, што ня мелі сродкаў, каб падпісацца на газету, атрымалі падпіску на "НН". Але цяпер гроши ў рэдакцыі скончыліся, а да нас звяртаючы ѿсё новыя людзі і бібліятэкі з просьбай падпісаць іх на газету, найбольш ужо просяць на першае паўгодзізде наступнага году.

Усе, хто хаецца бы дапамагчы добрым людзям падпіску, паведамце ў рэдакцыю. Дэкада ільготнай падпіскі дае магчымасць зрабіць гэта па выгаднейшай цене.

Наш телефон (017) 213-32-32, электронны адрес niva@user.unibel.by.

Адзін рады не дасі

Алесь Аркуш

Выбары шмат чаму вучачь. Любыя — дэмакратычныя і недэмакратычныя. Усё паўстае ў сваіх рэальных абрысах і маштабах. Зынкаючы міты. Уз'ядзь тую ж партыю ліберальных дэмакратаў. Можна стварыць рэгіянальныя партыйныя структуры, можна выставіць па ўсіх выбарчых акуратах сваіх кандыдатаў. Але ці заваеш гэтым рэальнай палітычнай вагу? На Полаччыне пад штандары ліберальной дэмакратыі сталі мэханікі будаўнічага трэсту. Зразумела, тутэйшыя "элдакі" ня мелі нікіх шанцаў на поспех. І міт упільвовасці ЛДПБ абрываюць, як падсохлая пясчоная вежа.

ПАЛІТЫКА МАРГІНАЛАЎ

Ва ўсім съвеце палітыку ў краіне робяць банкіры, бізнесаўцы, прамысловая эліта, кіраўнікі розных галінаў улады. У Беларусі ствараецца ўрэжанне, што палітыкай займаецца толькі адзін чалавек плюс мэханікі. Ці не таму не атрымліваецца ў Беларусі сапраўднае, уласнае палітычнае жыццё?

Гэткія ж праблемы, як у ЛДПБ, маюць усе астатнія беларускія партыі. Спраба зачытальніць у Аб'яднаную Грамадзянскую Партию прагрэсіўных кіраўнікоў прадпрыемстваў скончылася няўдачай. Тому съмешана выглядае, калі кіраўнік апазыцыйнай партыі ў праўнікі сустракаецца па занавольні на сваім адна-партыйцамі-маргіналамі, якія ня маюць нікага ўпльыву ў сваіх горадзе. У той самы час пра гэлага кіраўніка апазыцыйнай прэса піша як пра рэальнаяную кандыдата на прэзыдэнта.

А стварэнне палітычных мітаў — небысъечная рэч. Своеасаблівы наркотык, які да непазнавальнасці скажае рэчаінасць. Што застаецца рабіць? Прынамсі, трэба быць рэалістамі. Шукаць расколіны ў сеінняшнім кіраўнічым эліце. Яны даюць ёсьць.

КЛОПАТ ПРАДЗЯЦЕЙ

Рэсейская палітычная эліта пэрыядычна зьбираецца разам, каб уз'яняць келіх з шампанскім, — або ў Астанкіне, на пляэсаддні Новага гораду, або ў Крамлі, з нагоды дзяржаўных съвятаў. Тут можна пабачыць усіх — ад Зягана да Чубайса з Нямцовым, увесі палітычны спектар за выняткам зусім ужо

маргіналаў. Улада ў Расеі належыць эліце. Нават Ампілаў мае каліва ўлады. Выбары, парламэнцікі і прэзыдэнцікі, толькі нязначна пераразміяркоўваюць гэтую ўладу. Выбары — як вялікі пасяянс, карты з палітычнымі лідэрамі калектыўна парадкуюцца на новыя палітычныя сэзон. Але, якія б вынікі ні прынеслы выбары, усё адно з расейскага палітычнага Алімпу не праладзе ніводзін Пачынок або Шохін. Усім ім знойдзеца месца.

Зусім іншая справа зь Беларусі. Улада тут не належыць усёй тутэйшай эліце. І гэта яскрава сведчыць аб залежнасці краіны. Палітыка Беларусі не фармуеца выключна з уласных інтарэсаў. Уласныя інтарэсы можа адстайваць толькі ўсё эліта разам. У сеінняшніх умовах краіна мусіць прыстасоўвацца да чужых геапалітычных стратэгіяў. Беларусь сёняня ня мае агульнага кіраўніцтва. Лукашэнка толькі імітуе, што ў яго ўсё пад кантролем. Кантроль міліцэйскага гумовага дручка не зьяўліенца эканамічным або палітычным фактам. Адзін чалавек ня можа замяніць сабой усю эліту. Тому Беларусь ня ёсьць пайнуварастансай незалежнай краінай. Немагчыма ўявіць, каб недзе сабраліся разам хандыкі з самыя вядомыя беларускія палітыкі: ад Лукашэнкі, Мясяніковіча, Шэймана і Яромільчы — да Пазняка, Шушкевіча, Чыгры і Вячоркі.

Гэткайа ж гісторыя адбываецца зь беларускімі рэгіянальнымі элітамі. На Полаччыне, бадай, ёсьць усяго тры-чатыры чалавекі, якія разумеюць і адстайваюць уласныя рэгіянальныя інтарэсы. Гэтыя людзі публічна кажуць пра патрэбу аб'яднання двух гарадоў — Полацку і Наваполацку, пра зыянішненне долі шкоднай хімічнай прамысловасці, пра перагляд палітыкі разъмеркавання на хадоў рэгіянальных прадпрыемстваў і г.д. Але ні пра якія вынікі іх дзеянасці пакуль ня можа быць і мовы, бо большасць мясцовых кіраўнікоў нагадвае каляніяльных намеснікаў.

У Полацку, аднак, ёсьць месца, дзе ўся тутэйшя эліта зьбираецца разам — Полацкая нацыянальная гімназія. Тут вучачца дзеци і кіраўнікі суполак апазыцыйных партый, і гарыканкамаўскіх работнікаў. На бацькоўскіх сходах уяўныя ворагі сядзяць за аднымі партіямі. Клопат пра дзяцей, напэўна, і ёсьць тое агульнае, што здатна аб'яднаць краіну.

ШЭСЦЬЦЕ 12 ЛІСТАПАДА

25 кастрычніка лідэр «Маладога Фронту» П. Севярынец, намеснік старшыні МФ А. Чарняеў і адзін з кіраўнікоў аргамітэту новастворанага аўтадаўніцтва «Маладзёжная Салідарнасць» Ц. Дранчук падалі заяўку на правядзенне 12 лістапада ў стадыёне шэсцьці мітынгу пад лёзунгам «Пераменаў!». Збор удзельнікаў шэсцьці заплянаваны ля будынка Акадэміі Навук ў 18-18. У 18.30 пачненіца шэсцьці па праезнай частцы пр. Скарбыны да Кастрычніцкай пл., дзе з 19.30 да 20.00 пройдзе мітынг. Колькасць удзельнікаў акцыі — да 50 тысяччы.

ВЫБАРЫ АДБУДУЦА ДА 27 ВЕРАСЬНЯ

Лідзвія Ярмошына заяўляла, што прэзыдэнцкія выбары адбудуцца налета не пазней за 27 верасьня. Улетку частка сярэдняе клясы і студэнцтва аўтадаўніцтва выйтрапаць на гэтым. Прэм'ер Ярмошына ня зможаў узяць удзел у выбарах, бо ён не ўраджэнец краю, сказала Ярмошына.

ЛУКАШЕНКА АДДАСЦЬЦ ПАУНАМОЦТВЫ ПАРЛЯМЕНТУ?

Аляксандар Лукашэнка ўчора заяўляў, што гатовы падзяліцца з дэпутатамі палаты прадстаўніцтваў улады, палітычнымі і падзялічайцца з выбарчымі сэзонамі. Але можа пайсці на змены ў канстытуцыі. Ён таксама не выключае магчымасць правядзення новага рэферэндуму дзеля гэлага.

Ю. С.

ГОРАДНЯ ГАЛАСАВАЛА СУПРАЦЬ УСІХ

Цікавыя вынікі можна зрабіць, калі прааналізацца афіцыйныя звесткі пра вынікі выбараў 15 кастрычніка ў трох акругах Горадні: 30% тых, хто прыйшоў на выбарчыя ўчасткі, прагаласавалі супраць усіх кандыдатаў ці наўмысна сапсовалі бюлётэні. Лідэр прадпрымальнікаў гораду В. Леванеўскі думае, што гэтыя 40 000 з 120 000 выбарцаў загналі на выбары сілай.

ЛУКАШЕНКА Й КАДАФІ

31 кастрычніка А. Лукашэнка выпраўляецца зь візитам у Лібію. За 8 месеціў 2000 г. тавараўзворт паміж Беларусі і Лібіем склаў 1558,3 тыс. даляраў. Беларусь прадае ў Лібію фотахімікі, фотапласцынікі і фотастужкі, драты і заліваныя, каблі, шыны.

ПАДАТКАЎ НЯ ЗЫНІЯЦЬ

Як і раней, беларусы будуть аддаваць на патрэбы дзяржавы 30% сваіх даходаў. Урадоўцы скоса паглядаюць на Расею, дзе зынілі падаткі падатак з фізічных асобаў да 13%.

ІНФЛЯЦЫЯ — 6% У МЕСЯЦ

За першыя два тыдні кастрычніка спажывецкія цэны ў краіне выраслы на 2,9%. З пачатку году цэны ў Беларусі выраслы на 83,3% (за гэтыя ж пэрыяд 1999 г. — у 2,57 раза).

У ГОМЕЛІ ПАБУДАВАЛИ МАРСКІ КАРАБЕЛЬ

У Гомелі спусцілі на воду першы ў краіне цеплаход клясы "ракамора". Карабель на замову Беларускага рачнога параходства будавалі на Гомельскім суднарамонтным суднабудаўнічым заводзе амаль 4 гады. Але Беларусь яшчэ ня хутка зробіцца марской дзяржаваю: каманда цеплаходу разам з капітанам В. Булём складае ўсяго 7 маракоў. 5000 беларускіх марскіх спэцыялістаў ня маюць працы, бо прадпрыемствы ахвотні карыстаюцца для перавозак чыгункаю. Пры падзеле маёмысці былія Саюзу ад сваёй долі марскога флоту беларуское кіраўніцтва неабачліва адраклося.

БАРЦ НЕ ЗАРЕГІСТРАВАЛИ

Беларускай Асацыяціўнай Рэсурсавых Цэнтраў, якія каардынаваюць падаткі дзясяткі беларускіх няўрада-

вых арганізацый, адмовілі ў перарэгістрацыі. Такім чынам улады хоць падарваць зладжанасць дзеянняў незалежнага беларускага грамадзтва, лічачы ў БАРЦы.

ЗМЕНШЫЛІСЯ ШКОДНЫЯ ВЫКІДЫ

Беларускія хімічныя прадпрыемствы больш ня будуть зынішчаць азойавага слою. Сусветныя банкі і Глябальныя экаягічныя фонд дапамаглі ім набыць новае бясцэнтаванне. Праект пачаўся ў 1997 г. і каштаваў больш за 10 млн. даляраў. Каля 700 т азонаразбуральных рэчываў вывелі з выкарыстання на 6 прадпрыемствах краіны.

ЭПІДЭМІЯ ГЕПАТЫТУ ПАД ПРАПОЙСКАМ

У вёсцы Ржавцы Прапойскага раёну — эпідэмія гепатыту А. 50 чалавек, у асноўным малых, захварэлі з-за таго, што мусілі піць воду з адкрытых калодзежаў, бо не ставала сродкаў на рамонт вадаправоду.

ІРТУЦЬ У ГОМЕЛІ

25 кастрычніка ў калідоры гомельскай стаматалагічнай паліклінікі па вул. Сялянскай, 21 знойшлі разыліту руць. Усяго сабралі 150 г вадкага металу. Пакуль невядома, як атрута трапіла ў паліклініку.

БАРАН ЗАБІЙ ЖАНЧЫНУ

У вёсцы Сямёнаўна на Дрысеншчыне баран забіў з ног і ўдарыў рагамі па галаве кабету, які заганяла сікаці ў хлеў. Тая памерла.

А. С.

НЯКЛЯЕУ ВЕРНЕЦДА Ў ГЕЛЬСЫНКІ

У Някляеў пры кандыкі кастрычніка на падпісце Верненца ў Гельсінкі для завяршэння працы над «фантасмагорыяй», заснаванай на рэальных матывах нашага нядайнага жыцця. Прадаваць ён будзе яшчэ год-паўтара, а потым верненца на рад

Рыгор Пракаповіч: “Мера пакараньня можа быць і вышэйшая”

Працяг са старонкі 1.

Кішэні ў сваю ўласную грашовыя сродкі і матэрыяльныя каштоўнасці. Закон гэта называе карупцыяй, яна заўсёды квітнеть ў дзяржавах з дыктатарскім рэжымам. Ня стала выклічэннем, на жаль, і Беларусь. Але падмануць Закон нельга, і таму адказваць прыйдзеца. А каму? Гэта вырашыць час і папярэдніе съледства. Сёння рабіць якісці сэнсацыйныя паведамленыні — значыць, парушыць тайну папярэдніх съледстваў і ўзыходнічыць на яго аб'ектыўнасць. Адно зноў магу пацвердзіць: гэта справа абавязкова будзе мець судовую перспектыву, а вінаватыя — пакараныя.

Так званыя кастрычніцкія выбары — гэта новы крымінальны эпізод, які давядзеца расцсьледаваць у рамках названага крымінальнае справы. Але ўжо зараз ёсць падставы казаць, што ў дзеяннях гр.Лідзі Ярмошыні ёсць, што ў Навасядзе. У Калякіна яўкі не было, у Навасядзе яна чамусыць ёсць. Зрэшты, у сваіх акругах Абрамава ды Навасяд толькі на другім месцы, як і экс-прем'ер Вячаслаў Кебіч з 29% галасоў у Маладачанскай сельскай — ён саступае старшыні калгасу “Яхімоўчына” сп.Бажку, які сабраў 45%. Пралядел і цяперашнія дэпутаты С.Ліўшыц ды У.Ягораў. Цяжка казаць пра нормальных людзей у першай палаце, але гэтыя, здаецца, былі менавіта такімі. Са старых засталіся А.Маладзе́чэў, У.Канаплёў ды І.Пашкевіч. Кажуць, што менавіта яны будуть змагацца перад Лукашэнкам за сілкірскія крэслы ў палаце.

Але выяснову, ці патрэбна ўзбульчыць супраць Ярмошынай, а таксама цэлага шэрагу “вэртыкальчыкаў” і іншых задзейнічаных рэжымам у гэтых “выбарах” асобаў справу па адным з артыкулаў Крымінальнага Кодаксу РБ, які прадугледжвае адказнасць за ўчыненне асабіліва небяспечнага дзяржаўнага злачынства, можна будзе зрабіць толькі пасля 29 кастрычніка 2000 году.

Гутарыў Віктар Федаровіч

Як зазначыў адзін з сяброў эўрапейскай парламенцкай тройкі Вольфганг Бэрнгарт (Рада Эўропы), “калі не было ўмоваў для свободных і справядлівых выбараў, дык вынікі выбараў ня могуць быць прызнаныя”. Палата № 2 будзе адзиграваць ту самую дэкараторскую ролю, што папярэдняй. Таму казаць пра нейкія ўрока, што дала апазыцыйні гэтая кампанія, праста немагчыма. Хіба што можна заўважыць, што “вэртыкаль” пакарала раскольнікаў: у сталіцы выбары афіцыйна адбыліся скроў, акрамя трох акругаў, дзе балітаваліся лідэры апазыцыйных партый, якія ня бралі ўдзелу ў байкоце, — М.Статкевіч, С.Калякін ды С.Гайдукевіч. Затое выбары чамусыць адбыліся ў менскіх акругах, па якіх ішлі дэпутаты Вярхоўнага Савету 13-га склікання Вольга Абрамава й Уладзімер Навасяд. Першая вядомая тым, што ўзначальвае беларускі “Яблык”, які бясплённа ўдзельнічаў у леташніх выбарах у мясцовыя саветы, а другі запомніўся сваім рашыннем адкликаць лістападзе 1996 г. свой подпіс за імпічмент Лукашэнку, бо “вельмі ціснулі на бацькоў”. Відавочна, улады не настолькі дурныя, каб не пусціць ў дэкараторскую дэпутаты дэкараторскую апазыцыю.

Усе грамадзяне Беларусь, што стала жывуць за мяжою ды ня вельмі часта ходзяць у амбасады, былі далучаны да менскіх акругаў Калякіна й Навасядя. У Калякіна яўкі не было, у Навасядзе яна чамусыць ёсць. Зрэшты, у сваіх акругах Абрамава ды Навасяд толькі на другім месцы, як і экс-прем'ер Вячеслав Кебіч з 29% галасоў у Маладачанскай сельскай — ён саступае старшыні калгасу “Яхімоўчына” сп.Бажку, які сабраў 45%. Пралядел і цяперашнія дэпутаты С.Ліўшыц ды У.Ягораў. Цяжка казаць пра нормальных людзей у першай палаце, але гэтыя, здаецца, былі менавіта такімі. Са старых засталіся А.Маладзе́чэў, У.Канаплёў ды І.Пашкевіч. Кажуць, што менавіта яны будуть змагацца перад Лукашэнкам за сілкірскія крэслы ў палаце.

У другім туре ўзбульчыць дэпутаты ліборал-дэмакрат А.Ваганаў, кіраўнік фірмы “Лада-ОМС”, што звязаная

ТЭЛЕВІЗАР

Выбары наперадзе

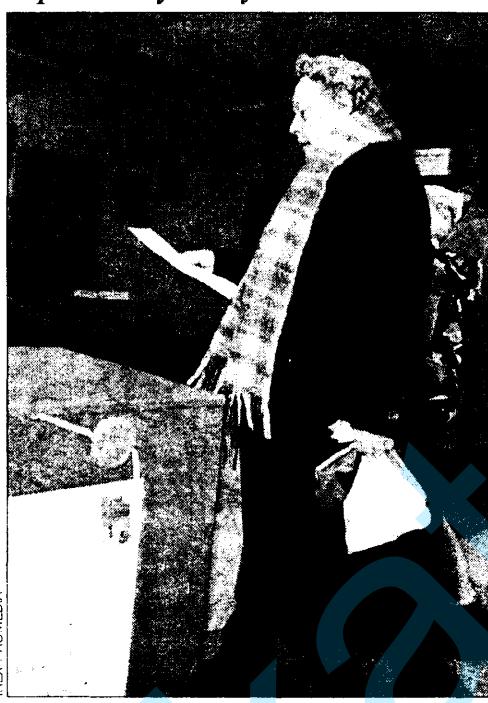
Абраныне палаты прадстаўнікоў ня мае абсалютна ніякага значэння

з іншымі фордаўскім заводам пад Менскам, але і ён адмовіўся падпрадкаўацца рашэнню ЛДП звяньем усіх сваіх кандыдатаў ды выйшаў з партыі. Канкурэнтам Ваганаў будзе Ю.Данькоў, чалавек з крымінальным мінулым, якое апісала “Беларуская газета”. Гэтае ж выданье падкрэслівае, што толькі “Данькофф-клуб” з усіх менскіх установаў такога кшталту адмовіўся ад ўдзелу ў антыпаркатычнай акцыі. Яшчэ адзін кандыдат “Данькофф-клубу” выйшаў у другі тур у Старавіленскай акрузе, балітавацца ад... КПБ. Яшчэ адна падобная кандыдатка балітавацца ў менскай Сухарэўской акрузе - В.Голубева з расейскага тэлеказану “Што? Дзе? Калі?”

Тры канстытуцыі і тры парламэнты

Беларусь цяпер мае 3 канстытуцыі: 1994 г., з рэфэрэндумнымі папраўкамі 1996 г. ды яшчэ іхная суспольная частка, якую прызнаюць усе. Беларусь мае таксама 3 парламэнты. Гэта Вярхоўны Савет 13-га склікання ў двух варыянтах (вузкім апазыцыйным ды шырокім з дэпутатамі сотнямі дэпутатаў, улучна з палатным, большасць з якіх не перараблялася ў палату № 2, але *de jure* засталася сібрамі ВС-13) і нацыянальны сход.

Якое тут можа быць выйсьце? Відаць, трэба карыстацца досьведамі Балты. Абраныя яшчэ за СССР Вярхоўныя Саветы, нелегітимныя з

пункту погляду даакупайных заўконаў, абвесыцілі дэкларацыі незалежнасці ды аднавілі старыя канстытуцыі. Але ці зможа хоць адзін дэпутацкі корпус гэта зрабіць, няхай сабе ВС-13 у найбліжэйшай будучыні абяцацілі прызнаваць адзінным законным беларускім парламентам ЗША да АБСЭ? Не. Гэта зробіць толькі новы прэзыдэнт.

У БЕЛАРУСІ БУДЗЕ СВОЙ СЦЭНАР

Аляксандар Лукашэнка мае разы, калі кажа, што тут Каштуніцы ня будзе. Але Лукашэнка прайграе прэзыдэнцкія выбары ў наступным годзе. Прычына - народ стаміўся, што засьведчылі ў апошнія выбары ў палату. Ад занадта яскравых прэзыдэнтаў стамляюцца ня больш як

праз 7 год іхнага панаванья. Міхайл Гарбачоў кіраваў зіясны 1985 году да восені 1991-га, Барыс Ельцын - зімі 1992 году да зімі 1999-га. Абодва пачалі як усепародныя куміры, а скончылі як бездзяламожныя балбатуны. Абодва сышлі нечакана паводле тэксты, але чакана паводле стратэгіі. Беларусы ня вынятак, але маюць свае асаблівасці.

Да таго ж Лукашэнку, як і Кебічу, у перадвыбарчай барацьбе будуць дапамагаць тия ж Місынковіч і Замяталі з тымі самымі мэтадамі, тэхнічнігімі ды маральна няглажытэйшымі мас-мэдіямі. Па-другое, як і Кебіч, ён шмат абяцаў, але народ не даруе шматгадовых пустых абяцаанак на тле інфляцыі. Па-трэцяе, як і Кебіча, Шушкевіч ды Мілошавіча, яго з лёгкасцю сыша ў архіў Крамль.

ШТО МАЕ ЗРАБІЦЬ НОВЫ ПРЭЗЫДЭНТ?

Што мае зрабіць новы прэзыдэнт? Падпацайць усяго дэльце паперы: докрэз пра аднаўленне дзеяньня Канстытуцыі 1994 г. ды ўказ пра прызначэнне выбараў у Вярхоўны Савет 14-га склікання.

Такая праграма здольная аб'яднаць усіх беларускіх апазыцыянераў. Трэба ўжо зараз, да вылучэння кандыдатаў, напісаць простыя ды агульнаразумелыя пункты гэтае праграмы, сутнасць якое - “змагаемся разам не за пасаду, а за парадак ды ўсе пасады”. Трэба, каб гэта быў прэтэндэнт, не скампрамэтаваць супрацоўніцтвам з цяперашнім рэжымам. Каб ён быў чалавекам беларускай культуры. Каб на кастрычніцкіх выбарах ён выступаў за байкот. Каб меў характэрнае прозвішча.

Галоўнае - ня спаць у шапку. А раптам датэрміновыя выбары?

Юрыс Окруўс

акруговых камісіяў. Не было такой завядзёнкі, каб выбарцы маглі не пайсці на выбары. Сыстэма была добра адладжаная, людзей літаральна заганялі на выбарчыя участкі. Вылучаўся аднін кандыдат, і за яго аддавалі галасы ўсе 99,9% выбарцаў. Вышкі былі загадзя вядомыя.

Сённяшнія выбары сапраўды нагадваюць савецкія часы. Прэзыдэнцкай вэртыкаль жорстка выконвала каманды, што выхадзілі з апарату Лукашэнкі, узначальваюць выбарчы штаб сп.Місынковіч. Мы маём прыклады, скажам, у Ашмянскім раёне, калі кіраўнік адміністрацыі рассылаў дырэктараў прадпрыемстваў жорсткія ўказынні пра неабходнасць датэрміновага галасавання. Вось учора мы атрымалі вельмі сур'ёзны дакумент: старшыня Берасцейскага аблвыканкаму накіраваў усім кіраўнікам прадпрыемстваў ды ўстановаў у тых выбарчых акругах, дзе выбары павінны адбыцца ў другім туры, папярэджаючы пра асабістую адказнасць іх за яўку падведамным ім калектывам...

У сувязі з гэтым мы ўжо звярнімся да генэральнага прокурора з просьбай пра ўзбуджэнне крымінальнай справы супраць сп.Даўгалёва. Бо гэта жывое парушэнне канстытуцыйнай выбарчага кодэкса, прынцыпу добраахвотнасці волевыяўленні грамадзянаў. Мы адніњаем гэта як істотнае парушэнне. Яно дыскрэдытае ўсю систэму выбараў і рабіць іх недэмакратычнымі. Менавіта ў тых умовах дапускаецца фальшаванне выбараў.

Асабістая для мяне няма ніякага сумнёву, што і ў другім туры вынікі выбараў будуть сफальшаваныя. Гутарыў Таянін Сынітко

Гары Паганяйла

Мэханізмы фальсифікацыі

“Ілюзіяністка” Ярмошына

Павелічэнне колькасці выбараў шляхам скарачэння насельніцтва

Каб выбары былі прызнаныя сапраўднымі, уладам трэ было, каб на выбары прыйшлі больш за 50% выбарцаў. На 20.00 15 кастрычніка - момант закрыцця выбарчых участкаў - у гарадzkіх акругах скарысталіся сваім правам голасу меней за 40% выбарцаў, астатнія падтрымалі заклік дэмакратичнай апазыцыі да байкоту або прайгнаравалі выбарчыя падзеі. Тады выбарчыя камісіі, каб павялічыць працэнт яўкі, пачалі “удакладніць” сьпісы выбарцаў, прадастаўленыя ім ЖЭСамі за месец да выбараў, у бок памяншэння, маўляў, за гэты час нехта памэр, нехта выехаў. У Менску за ноч падліку голасу падначаленыя Ярмошынай такім чынам “вынішчылі” не адзін працэнт электрата. Спн.Ярмошына заяўляе, што гэта законна. Мы зьвярнуліся да вядомага юриста, чальца маскоўскай калегі адвакатаў Гары Паганяйлы, з пытаннем, ці сапраўдныя, зь юрдычнага пункту гледжання, выбары падчыненыя ўзгадненню сістэмы выбараў, якую падтрымлівае

вавыні на выездзе, дый на саміх участках, уждаўся фактычна незапойненія бюлётэні, якія потым прызначаліся несапраўднымі. Але раз гэтыя бюлётэні апынуліся там, раз пад колькасцю ўкінутых бюлётэніў была падтрасаваная колькасць выбараў, што нібыта прыйшлі на ўчасткі, такім чынам таксама зъмінялася статыстыка, і атрымліваўся неабходны для ўчастковых камісіяў вынік, што выбары адбыліся іншым чынам. Гэта ўсё фіксавалася ў дакументах участковых і акружных камісіяў. Таму Цэнтравыбаркам прызнае выбары сапраўднымі. А на зіральнікі — не.

Якія законы парушалі сябры выбарчых камісіяў, прадстаўнікі ўладкі?

Усе працэдуры, звязаныя з ходам выбараў, у тым ліку датэрміновае іх выязнное галасаванне, выражана прытисненіем ў Выбарчым кодэксе. Натуральная, сябры камісіяў павінны ведаць і захоўваць гэтыя парадак. Але былі выпадкі, калі фактычна на ўчастках камандавалі іх самі сябры камісіяў, а прадстаўнікі адміністрацыі. Менавіта яны настойвалі, каб у сувязі з недастатковай яўкай быті арганізаваны шырокія выезды, прычым шмат у якіх выпадках назіральнікам не прад'яўлялі загадзя складзеных сьпісаў выбараў, да якіх выяжджаюць. Таму нярэдка аказвалася, што ў гэтых урнах пасля выязнога

галасавання была вялікая колькасць бюлётэніў, якія быті не пайсці на выбары. Сыстэма была добра адладжаная, людзей літаральна заганялі на выбарчыя участкі. Вылучаўся аднін кандыдат, і за яго аддавалі галасы ўсе 99,9% выборцаў. Вышкі былі загадзя вядомыя.

Ёсьць падставы съцвядржанца, што прэзыдэнцкія выбары 2000 году ў ЗША будуць адны з самых напруженых за апошня 50 гадоў, бо абодва кандыдаты маюць вельмі блізкія рэйтынгі.

Перад Злучанымі Штатамі паўстала незвычайная праблема: эканамічны росквіт. У краіне існуе не дафіцт, а прафіцт бюджету. Інакш кажучы, прыбылкі дзяржавы перавышаюць выдаткі. Прычым прафіцт абыдае быць стабільным і дасягне ў 2010 годзе 685 мільярдаў далераў. Пасля 2010 году дзяржава сплюціць усе свае пазыкі і пачне назапашваць гроши. Вялізны прафіцт ва ўмовах эканамічнага росквіту — гэта выдатны падарунак лёсу. Толькі як яго лепш скарыстаць?

У 1999 годзе амэрыканскія сем'і захавалі на банкаўскіх раҳунках толькі 4,1% нацыянальнага прыбылку. Сёння амэрыканская нацыяня можа сама рабіць сур'ёзныя інвестыцыі ў сваю эканоміку. Даводзіца пазычца на гэту мэту з-за мяжы прыкладна 3,4% нацыянальнага прыбылку, але ѹ гэтых грошай не стае. А што калі накіраваць прафіцтныя гроши на зберажэнні, якія можна будзе інвеставаць у амэрыканскую эканоміку?

З аднаго боку, зберагаць гроши можа сама дзяржава. Тады ня трэба вялікіх зьменаў у падатковай палітыцы. Зь іншага боку, назапашваць сродкі могуць самі падаткаплатнікі, калі дзяржава зьнізіць падаткі за кошт прафіцтных грошай. Тут і палягае адрозненне паміж эканамічнай палітыкай Буша й Гора. Першы лічыць, што захоўваць гроши павінны амэрыканцы, другі пекананы, што рэй павінна весьці дзяржава.

КУДЫ ПАДЗЕЦЬ ГРОШЫ?

Абодва кандыдаты хочуць палову прафіцу накіраваць на падтрымку праграмаў пэнсіі і сацыяльнай дапамогі Social Security, якія ахоплены ѿсе амэрыканцы, што маюць працу. Ейны ўстановы маюць укласці гэтыя гроши ў банкі. Дзялкочуюць спрыяльныя кан'юнктуры, амэрыканцы плоцяць сяняні падаткаў больш, чым калі-небудзь дагэтуль, а з-за таго, што беспрацоўе мінімальнае (каля 4%), сацыяльнае страхаванне прости не пасыпвае траціць сродкі. Але гэткую ідэйчную карціну можа пабурыць сыход на пэнсію пакалення людзей, народжаных напрыканцы 40-х — пачатку 50-х гадоў. Да іх належыць і прэзыдэнт Клінтан — на наступным годзе ён пойдзе на пэнсію разам з мільёнамі сваіх аднагодкаў. Калі ўрад ня знайдзе новых крэніцаў грошай, то Штаты гадоў праз дзесяць могуць збанкрутуваць. Як і Беларусь, дзе таксама пасля вайны быў дэмографічны бум.

Палову тых грошай, што застануцца пасля выплаты пэнсіі, Буш хоча накіраваць на агульнае зынжэнне падаткаў, прычым роўнае для ўсіх, а гэта значыць, што максимум карысці ад яго атрымаюць самыя багатыя. Несправядліва, маўляў, калі людзі, што складаюць толькі 1% насельніцтва, плоцяць трэцюю частку ўсіх падаткаў. Гэта дапаможа зыліквідаць 60% прафіцу і разка падвысіць памер прыватных інвестыцый у эканоміку.

Джордж Буш яшчэ хоча часткова прыватызаўца дзяржавунае пэнсійнае забесьпячэнне. Інвестыцыі ў занядбаную адукцыю павінны, на ягону думку, ісці не да бюрократіі, а беспасярэдна да бацькоў. Барацьбу зь белнасцю Буш гэтак сама хоча даручыць прыватнаму сектару, паспрыяўшы яму прац падатковых заахвочваньня для ахвяравальнікаў. Рэлігійныя арганізацыі мусіць шырэй супрацоўнічаць з уладамі штатаў.

3 Горам напалам

Сваю праграму Буш кліча compassion conservatism — “спагадны кансерватызм”. Свае прафіцы ён заканчвае заклінаннем: “Я давяраю грамадзянам, а не фэдеральному ўраду”. Пакуль што рэспубліканцам ўдаецца выстаўляць свой “спагадны кансерватызм” як гэткі здаровы скептыцызм у дачыненіі да дзяржаўных установаў.

Гор ня змог вынайсці сабе гэткай жа складнай формулы. Ён разглядае дзяржаву як нейкае грамадзкае прадпрыемства паслугаў, што дапаможа амэрыканцам перайсці ад грамадзтва прамысловага да інфарматычнага.

ЗЫНІЦЬ ПАДАТКІ

Гор хоча зыніць падаткі найперш для сем'яў з сярэднім узроўнем даходаў і на ўтрай меншую суму, чым Буш. 30-ці млн. амэрыканцаў зь ніжэйшымі даходамі ён абыдае падвысіць мінімальны заробак і даць падаткавыя льготы. У школы мусіць пайсіць магутнай грашовай пльынью, грашове заахвочванье павінны атрымліваць і настаўнікі. Ільготы атрымаюць і ты, хто ашчадна стаўіцца да навакольнага асяроддзя, пераводзіць сваю машыну на газ або даглядае хворых і старых сваякоў. Пэнсійную систэму ён мяркую пакінучы такой, якія ёсьць, а выхад пакалення babbooneters на пэнсію ён спадзяеца вытрымліць дзялкочую скарачэнню прафіцу.

Пазыцыя Гора й Буша адноўка-ва спреччыя. Народ наўрад ці будзе назапашваць шмат грошай — хутчэй за ўсё, ён будзе іх траціць. Але ж і дзяржава будзе, наўхутчэй, болей траціць, чым назапашваць.

ПЫТАНЫНЕ ПРА ЛЕКІ

Амэрыканцы жартам кажуць, што лёс выбарчай кампаніі вырашаецца ў Флёрыйдзе. Гэты штат падобны да сучаснай Амэрыкі, што старэе і засяяляеца новымі эмігрантамі. У штабах або дзвух кандыдатаў згодныя, што цяжка выйтрапаць без падтрымкі Флёрыйды. Пэнсіянеру ў ЗША 33 мільёны, і таму адым са спрочных пытанняў дэбатаў паміж Горам і Бушам было пытанне коштамі на лекі для пэнсіянеру. Лекі ў Амэрыцы — не-

шта накшталт моды. Гэтым карыстаўца фармацэўтычнай кампаніі, якія устанаўліваюць кошты на іх зусім адвольна, у залежнасці ад папулярнасці. Гэта прыводзіць да неабгрунтаванай дарагоўлі, і ў выніку шырокое распаўсюджванье атрымліваюць вандруючы пэнсіянеры ў Мэксіку і Канаду — па лекі, што каштуюць там таннней, іншым разам на сотню далераў. Гэту проблему закрывают аўбода кандыдатаў Буш зноў спадзяеца на самастойнасць людзей, якія мусіць самі шукаць таннішыя лекі, а дзяржава будзе вяртати ім частку грошай. Гор жа спадзяеца на бюрократыю, прызначае на гэтыя мэты ўтрыя менш сродкаў і зьбіраеца пакрывати частку коштамі пад адмысловую дзяржаўную праграму.

Відавочна, што з прыходам рэспубліканцаў больш жорсткай стане замежная палітыка — ія будзе, напрыклад, ратыфікавана пагадненіем пра забарону яздзеных выпрабаванняў, будзе за ўсялякі кошт збудавана, нягледзячы на пратэсты Масквы і Пэкіна, систэма проціратыўнай абароны. Што ж да стасункаў з ўсходнімі краінамі, то замежнапалітычная дарадчыца Буша сказала пра “пераразъмеркаванье вайсковай адказнасці” — гэта значыць, перадачу ўсходнім краінамі асноўной адказнасці за падтрыманыя миру ў Косаве і Босніі. Сама Амэрыка зоймешца канфліктамі ў Персыдзкой затоцы ды ў Азіі.

Па просьбе Аб'яднанага Камітету па пошуку і абароне зыніцкіх бязь звестак ваеннаапалонных Злучаных Штатаў Амэрыкі Грамадзкае аўтадаство ў ЗША “Дыярыш” бярэ ўдзел у пошуку інфармацыі пра амэрыканскіх грамадзянаў, што зынікі падчас II сусветнай вайны і ў наступныя дзесяцігоддзі. Тому ГА “Дыярыш” звязаецца да ўсіх, хто штосьці ведае пра амэрыканцаў, якія трапілі на тэрыторыю былога Савецкага Саюзу і загінулі тут ці ўтрымліваліся ў лягерох і турмах, з просьбай паведаміць пра гэта.

Любяя дакументы, асабістыя рэчы, а таксама паведамлены, звязаныя са зынікненнем амэрыканцаў, будуць з вялікай удзячнасцю прынятые сем'ямі, што цягам доўгіх гадоў нічога ня ведалі пра лёс сваіх зынікльых бацкоў, мужоў, сыноў, братоў.

Загадзя выказываем глыбокую ўдзячнасць за любую дапамогу і просім дасылаць інфармацыю на адрес: 220064, Менск, а/c 128.

Кантактны тэл.: (017) 243-67-51.

E-mail: office@dyaryush.org.by

Раман Кардонскі,

Рады БНР, Старшыня Аддзелу
Беларуска-Амэрыканскага Задзіночання
у Новай Англіі:

Беларусы будуць галасаваць за Буша

У бальшыні сваёй беларусы будуць галасаваць за Буша. Ёсьць шмат прычын, чаму яны прагаласујуць менавіта так. Джордж Буш-малодшы — кандыдат Рэспубліканскай партыі, з якой у беларускай дыяспары ЗША даўно ўсталявалася плённае супрацоўніцтва. Неяк так атрымліваецца — ці ня з той прычыны, што дэмакраты больш левыя за рэспубліканцаў — што адміністрацыя дэмакрататаў заўсёды здаваліся эмігрантам больш акрэслена маскаўфільскімі, у той час як палітыка рэспубліканцаў была больш узважанай. Траба таксама памятаць, што менавіта за рэспубліканцаў Райнана і Буша была разваленая Імпэрыя Зла — Савецкі Саюз, і Беларусь атрымала незалежнасць. Істотную ролю ў выбары беларусаў мае таксама эканамічна палітыка Буша — напрыклад, ягоныя пляны зменышыць падатковы прэс, які, як на мой канадскі досьвед, хоць і лягчэйшы за канадскі, але ўсё роўна істотны. Дарочы, для беларусаў Амэрыкі было непрыемна і агідана назіраць ўсе таго шкандалы, якімі восем гадоў была ўпрыгожаная “эра Клінтані”. Але самым, на мой погляд, істотным момантам у выбары беларусаў ЗША зьяўляецца тое, што на працягу восьмі гадоў адміністрацыя Клінтаны фактычна — на пэсію пойдуць пляцёра з дзеўчыці чальцоў Вярховага Суду, новых судзіў дзяля назаве прэзыдэнт, але заўвядрджаць іх будзе Кангрэс. Вярховы Суд — вельмі значная ўстанова для амэрыканскай палітыкіна систэмы — дастатковая прыгадаць разніні, датычныя расавай дыскрыминацыі, сымяротнага пакарання, свабоды слова, фэдеральнага ладу краіны. Варта згадаць і нядаўнюю справу, калі было вырашана, што спарон — асабістая справа кожнай жанчыны. Гэтае раашэнне ўваходзіць у яўную супярэчнасць з Бушавай праграмай. Дарочы, настроенасць Буша супраць абортаў якраз і можа зумусіць многіх кабет аддаць свае галасы Гору. І гэта вельмі істотна, бо якраз галасы жанчын яшчэ не падзеленыя — мужчыны ж ужо збольшага вызначыліся са сваімі выбарамі.

Але якраз яшчэ адна важная змена — на пэсію пойдуць пляцёра з дзеўчыці чальцоў Вярховага Суду, новых судзіў дзяля назаве прэзыдэнт, але заўвядрджаць іх будзе Кангрэс. Вярховы Суд — вельмі значная ўстанова для амэрыканскай палітыкіна систэмы — дастатковая прыгадаць разніні, датычныя расавай дыскурсіі, сымяротнага пакарання, свабоды слова, фэдеральнага ладу краіны. Варта згадаць і нядаўнюю справу, калі было вырашана, што спарон — асабістая справа кожнай жанчыны. Гэтае раашэнне ўваходзіць у яўную супярэчнасць з Бушавай праграмай. Дарочы, настроенасць Буша супраць абортаў якраз і можа зумусіць многіх кабет аддаць свае галасы Гору. І гэта вельмі істотна, бо якраз галасы жанчын яшчэ не падзеленыя — мужчыны ж ужо збольшага вызначыліся са сваімі выбарамі.

Сяргей Рак

Менскай Кальварыі – 200 гадоў

Пры канцы 80-х Кальварыя была для мяне адкрытым. Ейная брама адчынялася ў зусім не савецкі сьвет. У ім тоілася нешта саграўдане, сваё.

Прыехаўшы ў стаўпцу вучылица, я нават ня ведала спачатку пра існаванье гэтага касцёла, старых могілак пры ім. Паказалі мне іх палікі, што вучыліся на нашым факультэце.

Кальварыя зачаравала мяне. То было зачараўванне хрышчанай бязбожніцы, роўнае пачуццю, якое перажываеш у маленстве, калі малянка б'е ў клён перад хатай.

З таго часу я часта прыяжджаляла Кальварыі на выходныя і блукала, чытаючы надпісы. Пакуль на другім курсе не давалося ўцікнуць ад нейкага п'янога, які выпаў з-пад паваленага крыжа. Гэты выпадак надоўга спыніў мае блуканьні...

Першыя згадкі пра Кальварыю ў гістарычных крыніцах адносяцца да 1800 г. Пра гэта распавядае ў сваёй книзе "Кальварыя", выдадзенай трэх гады таму, менская даследчыца Ала Сакалоўская. Дата "нараджэння" могілак пацвярджаецца знойдзеным у Дзяржаўным гістарычным архіве Беларусі прашэннем шляхціца Васіля Макаровіча, якое той падаў у губернскую ўпраўленыню Менску ў чэрвені 1822 году. "У гэтым прашэнні гаворыцца, што Кальварыйскія могілкі былі заснаваны ў 1800 годзе на зямлі двараніна Васіля Макаровіча, — піша Ала Сакалоўская. — Яго зямля была занята пад могілкі, гарод, дом (шпіталь), дарогу яшчэ ў 1800 г., калі Васіль Макаровіч быў малалеткам. Межы могілак сцёртыя ў выніку таго, што яны ўвесь час пашыраліся і займалі сумежную зямлю, якая належала Васілю Макаровічу. Васіль Макаровіч просіць сплаціць грашымі за занятую яшчэ ў 1800 годзе ягоную зямлю". Улады кампенсавалі шляхціцу страту і не ўзабаве купілі ў яго яшчэ зямлю.

Такім чынам, у 2000 годзе Кальварыя спаўніла 200 гадоў.

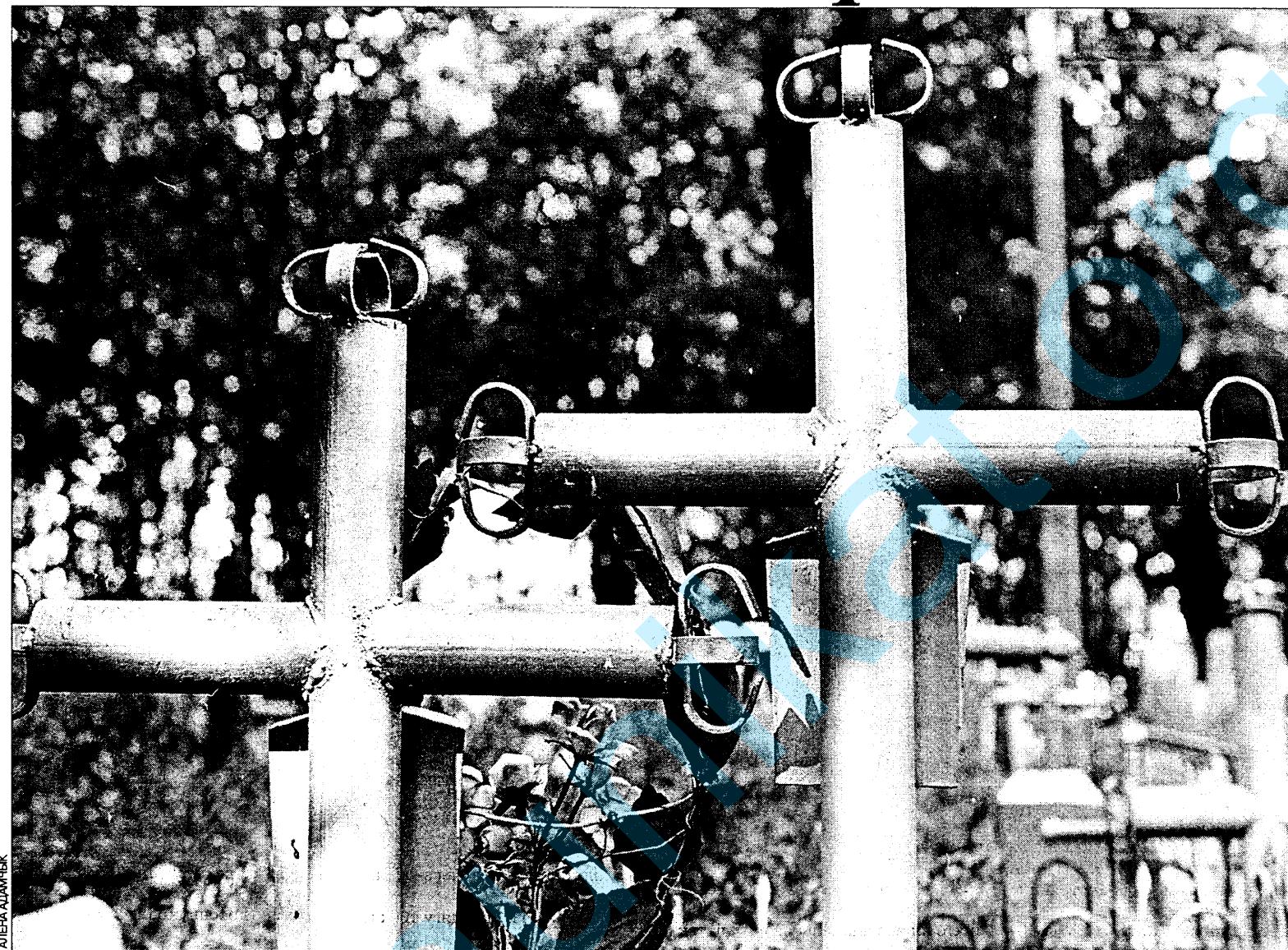
Кніга Алы Сакалоўскай стала першай спробай вывучэння старых пахаваньняў на Беларусі. У сакавіку сёлета выданнё было ўганараванае прэміяй імя Багушэвіча, якую ўручала Беларускі ПЭН-цэнтар.

Спн. Ала — карэнная мінчанка.

— Мяне зъ дзяцінства вадзілі на гэтую могілку, — кажа яна. — Там было больш за трэх дзясяткі могіл нашых родных. Колькі я сябе памятаю — столькі памятаю Кальварыю. Самае старое пахаванье — з 1905 г., гэта мой прадзед па лініі бацькі. А па лініі маці — брат майго дзеда, які быў пахаваны ў 1909 г. У 45-м годзе бацька памёр, у 46-м памे́рла моя бацька, у 51-м — дзед (вось якраз 23 кастрычніка было 49 гадоў

КАЛЬВАРЫЯ

К а л ь в а р ы я

АЛЕНА АДАМЧЫК

зъ яго съмерці)... Кальварыя для мяне — з маленства знаёмая клады. Мы даглядалі гэтыя могілкі, і зараз даглядаем — праўда, усё менш і менш становіцца ўжо нашых родных у Менску...

А ідэя кнігі зьявілася ў будучай аўтаркі даволі нечакана.

— Быў 90-ты год, вясна. Вінцук Вячорка папрасіў, каб я паказала, дзе пахаваны Вацлаў Іваноўскі. Мы дамоўліся, сустрэліся калі брамы, і я паказала тое месца. Тады на могіле яшчэ не было крышка, крык быў пастаўлены пазней. Калі хавалі, то крык, вядома, быў, але ж зъ цягам часу ён праста згніў. Пасля мы ставілі яго. Пахадзілі па могілках, паглядзелі: там Янка Лучына пахаваны, Ян Баляслau Луцкевіч... Вячорка кажа: "Добра было бы напісаць кнігу пра знакамітых людзей, якія тут пахаваны". Я думала над гэтым, і мне прыйшла такая думка ў галаву: я яшчэ, магчыма, ня ведаю ўсіх знакамітых людзей, якія тут пахаваны! А можа, там іх яшчэ больш? А

калі захавалася магіла, якой, скажам, 150 гадоў, 200, ці нават 100, то гэта ж таксама каштоўнасць. Нават камень, якому шмат гадоў, проста камень — і то лічыцца каштоўнасцю. А там жа — людзі!

Спачатку спадарыня Ала вырашыла праста перапісаць усіх, хто пахаваны на Кальварыі. Аднак зрабіць гэта адной было немагчыма. Яна ўзяла толькі тия магілкі, на якіх стаяць помнікі. "Ужо пры савецкай ўладзе помнікі на ставілі, бо людзі былі надта бедныя. Вось і на нашых пахаваньнях няма помнікаў, а ёсьць крыкі. Таму я вырашыла, што апішу помнікі, а гэтую кніжку прысьвячу свайму роду — усюму роду, ня толькі тым, хто знайшоў спачын на Кальварыі. Бо Кальварыя з 1967 г. была зачыненая для пахаваньняў, і некаторыя мае родныя пахаваны ў іншых месцах". Ала Сакалоўская кажа, што яна прадстаўляе толькі трэцяе пакаленне менчукой па матчынай лініі, а па бацькавай на- ват і ня ведае, якое: "Там, як я ся- га ў глыбіню, то ўсё менчукі!". Сказала пра ідэю сваёй чётцы, а тая: маўляй, немагчыма Кальварыю гэта вось перапісаць!. Але нашая герайня не здавалася: узяла карткі, аркуш мілімэтроўкі (бо вырашыла, што адразу будзе рабіць карту-схему могілак). Узяла яшчэ й нож, і вядро з водой: некаторыя помнікі так зараслы мохам, што надпісы немагчыма было прачыніць. Часам яна чытала тэксты на плітах пальцамі, новамабацак. Частку іх трэба было ачысціць, некаторыя прости ўзраслі ў зямлю, частку ляжыць на цім. Чытаньне тэксту на гэтых помніках — не жаночая справа. Трэба лом і дужыя мужкі, каб дла пачатку падніміць такую каменнную глыбу.

"Я ішла алейкамі, радамі, ішла й чытала. На гэта я затраціла трэх сезоны. Тры разы "весна-лета-весень". Тры гады. Зімою немагчыма гэта было рабіць. Я сіпівала ўсё, што напісаны на помніку. Пазначала парадкавы нумар. Утварылася вялізная картатэка". З картатэкай даследчыца пайшла ў гістарычны

архіў шукаць матэрыялай аб самой Кальварыі ды касцельныя мэтрычныя кнігі.

"Я знойшла частку. Гэта, можа, якая дванаццатая частка з таго, што было. Як высьветлілася, калі немцы адступалі, у будынкі менскага загсу трапіла бомба, і загас згарэў. І ўсё, што там было, згарэла. Але частка кніг чамусыць захоўвалася ў іншым месцы. Цілер яна ёсьць у гістарычным архіве". Ала Сакалоўская лічыць, што захаваліся касцельныя кнігі менскай Катэдры.

"Запісалася, хто памёр, колькі гадоў пражыў, кім ён быў — ягоныя памікі, а гэтую кніжку прысьвячу свайму роду — усюму роду, і ў некаторых выпадках — нават колькі гадоў было жонды на момант яго съмерці, колькі — дзесяці. Эта вельмі каштоўная крэйніца. Але шукаць — гэта ж праблема! Там жа адначасова рэгістраваліся пахаваны і на Кальварыі, і на Залатой Горцы. Трэ было кальварыйскія пахаваны вытульчыць. Я павінна была трымаць у галаве вялізную картатэку зь імёнамі людзей, якія сыпісала з помнікаў — недзе паўтары тысячы. Вядома, я нешта прапусыціла. Я знайшла нямнога, крыху больш за сотню людзей, на якіх ёсьць ня толькі прозвішча на помніку, але й запіс у касцельнай мэтрычнай кнізе". Гартуючы касцельныя кнігі, спадарыня Ала бачыла, што сустракаюцца імёны беларускай шляхты. Вырашыла ўключыць у кнігу яшчэ й гэтых людзей, хоць іхнія могілкі не захаваліся.

Калі насупраць імені ў кнігі сіціць літара "а" — значыць, захаваўся толькі архіўны запіс у мэтрычнай кнізе; калі толькі "м" — ёсьць толькі могіла гэтага чалавека. Большасць у кнізе — менавіта імёны з літарай "м". Ці запісу ў архіве не было знойдзена, і ці запісы былі ў тых кнігах, якія згарэлі ў вайну.

Праца А. Сакалоўскай была выдадзена ў 1997 г. з дапамогай Чырвонага касцёла, прадмову да яе напісаў прафесар гэтага касцёла

ксёндз-магістар Уладзіслаў Завальнянок. Годам раней выйшла кнішка пра Кальварыю і ў Польшчы (1996 г., Т. Чарняўская і А. Ярашэвіч, "Рымска-каталіцкі ц্যвінтар Кальварыя ў Менску на Беларусі", першы том сэрыі "Могілкі на даўніх Усходніх Краёх Рэчы Паспалітай"). Яна ўяўляе сабой толькі рэестар, пералік імёнаў людзей без ніякіх звестак пра тое, кім яны былі пры жыцці. Палікі апісалі збольшага толькі магілы калі Кальварыйскага касцёла.

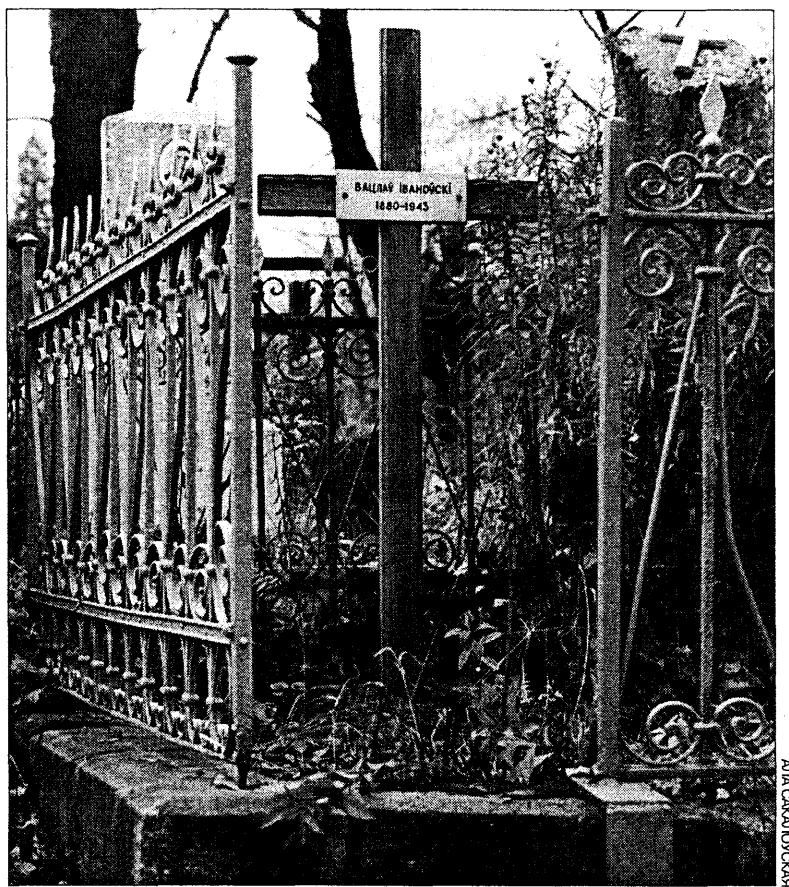
"Там гэта ўсё падаеца як могілкі на даўніх "крэсах ўсходніх" — з ухілам у пальшчынну, бывшымі пахаваныя тут адны палікі, — дзе-ліца меркаваньнем Ала Сакалоўскай. — Шкода, што гэтую кніжку рабілі ў асноўным нашыя навукоўцы. Чытаеш — і рабіш прыкса. Каб гэта палікі пісалі, то яшчэ зразумела. Але пісаць толькі за тое, што ім за гэта заплатілі — я гэтага не разумею". Дарэчы, згодна з аўтаркаю "Кальварыі", моваведам і выкладчыцай роднай мовы ў Лінгвістычным універсітэце, многія польскамоўныя надпісы на могілках зроблены пад водле правілаў беларускай артографіі, з чаканьнем беларускіх моўных асаблівасцяў. Гэта значыць, што польская мова не была роднай для нашчадкаў пахаваных тут.

Ала Сакалоўская плянуе прадоўжыць працу: уключыць у кнігу імёны ўсіх, хто пахаваны на Кальварыі і пра каго напісана ў архіўных дакументах. Праўда, апошнія запісы ў мэтрычных кнігах зроблены напрыканцы XIX ст. "Я яшчэ паспрабую потым схадзіць у загс — можа, там што-небудзь ёсьць? Можа, і XX ст. ёсьць запісы? Акрамя таго, ксёндз зробіць аб'яву ў касцёле (і мы дамо яшчэ ў газэце). Каб людзі, чые родзінцы, блізкія, знаёмыя пахаваны на Кальварыі, зайдзіці ў касцёл і пакінутлі пра іх звесткі. Гэта будуць і цяперашнія пахаваны, і 20-40-х гадоў. Бы зноў прайсці так, як я поўзала там па гэтых могілках — гэта аднаму няможна". Гэтая жанчына байдзіцца за лёс Кальварыі. Каль-

АЛА САКАЛОЎСКАЯ

Д З Я Д Ы

варюю могуць зьнішчыць новымі пахаваннямі на старых касціцах – ужо трэ гады як могілкі зноў адчынены для пахаванняў. Сама яна мае трывожны прыклад магілы свайго дзедавага брата: "Могіла тая з 1909 году, яна парасла барвінкам. Відаць, што кръж пафарбаваны, але мы знялі шыльдачку, каб зрабіць новую. Прыйдзім, а там ужо стаіць палка і надпіс: "Могіла неуожожена. Подлежіт сносу". Непадалёк ад нашага пахавання ёсьць гары, там некалі (мне расказала мама) былі пахаваныя аўстрыцы, якія загінулі яшчэ ў першую імперыялістычную вайну. А потым – усё ж ворагаў магілы... Яны былі зьнішчаны, і там былі пахаваныя нашы людзі. Ну, людзі ж паміраюць, няма каму становіца даглядаць за могіламі. Цяпер там усё новое. У мене ёсьць фотаздымак, зроблены пяць гадоў таму, і цяпер ужо ўсё зусім іншае. Я баюся, што яны не даглядзіць і па тых помніках, што ляжаць паваленыя, могуць якім бульдозерам прайсціся. Бо там такі лесапавал ідзе. Усё месца вызываюць, бо месца – гэта даляры.

Зь іншага боку, добра, што месца гэтае ажыло, людзі болей сталі яго наведаць, і цяпер на страшна туды заходзіць. Во было ж боязня, там жа быў "рэстаран "Кресты", яго называлі п'яніцы. Цяпер там ёсьць міліцэйскі пост. Я лічу, што трэба, каб на толькі брама была пад аховай дзяржавы як помнік архітэктуры, але і могілкі. А гэта значыць – і касціёл, і ўсе помнікі, якія там ёсьць. Яны павінны быць пад аховай дзяржавы. І няможна так: вось тут занядбаная магілка – значыць, паславілі шыльдачку, і ўсё, і хутка зноў.

Каліндар

22 кастрычніка 1925 г. саветамі быў арыштаваны Юрка Лістапад. Юры Лістапад нарадзіўся ў 1897 г. у вёсцы Воркавічы Слуцкага павету. Пасля сканчэння ў 1918 г. 1-х беларускіх пэдагагічных курсаў ён працаўваў на Случчыне школьнікам інструктарам, адчыніў некалькі беларускіх школак. У 1920 г. Юрка Лістапад браў удзел у Слуцкім збройным чыне. Парата случаку прымусіла яго пераехаць у Вільню, аднак праз два гады ён нелегальна вынёсся ў БССР. Легалізація Лістапад здолеў дзякуючы амністыі ўдзельнікам антысавецкай барацьбы. Ен уладкаваўся выкладчыкам беларусазнаўства на Слуцкіх агульнаадукатычных курсах. У 1925 г. Лістапад выехаў у Менск працаўваць у дзяржаўным выдавацце.

А ў Слуцку склалася нелегальная моладзеўскае кала, якое ставіла за мету змаганьне з саветызацый Случчыны нават праз антысавецкое паўстаньне. "Падпольшчыкі" выдавалі саматужны часопіс "Наша слова" і адозвы. Зъяўленне адной з тэхічных ўляткі выклікала перапалох у ГПУ, началіся арышты падазро-

Калі захавалася, то можна знайсці месца".

Я спытала свою суразмоўцу, што б яна парыла рабіць з занядбанымі могілкамі. Правершы, што там пахаваны, а потым ужо прыманць рашэнне, ці чапаць яе?

— Я думаю, што ўсё-такі не чапаць. Трэба прыбраць, як прыбраць на ўсіх могілках съвету. Там ёсьць адмысловых служб. Якія косяць траву, нейкія магілы прыводзяць у належны стан. Я была нядайна ў Беластоку, хадзіла там па праваслаўных могілках. Там ёсьць такія старыя могілкі, на якіх ужо ніхто ня ходзіць. Яны як стаялі, так і стаяць. Магчыма, і ў нас калі-небудзь такое зьявіцца...

Дырктор наў-ёрскага Беларускага інституту науку і мастацтваў, былы мінчук Вітаўт Кіпель прызнаўся, што падоранам Аляй Сакалоўскай книга пра Кальварыю пайшла па руках нашых суайчынікаў за мяжой, і ён нават на можа адшукаць свой асобнік. Падобнае ж сведчаныне трапілася мне ў менскім спэцкамбінаце рэтуальных паслугаў. Намеснік начальніка пахавальнай установы Аркадзь Зелікаў прызнаўся, што таксама меў дату тую книгу, але вось — пайшла па руках знаёмы...

Напэўна, калі б спадару Зелікаўу кніжку аддалі ў час, нам бы не давялося пераконваць адзін аднаго ў праўдзівасці двух зусім розных даты заставання Кальварыйскіх могілак. Чамусыці ў спэцкамбінаце лічачь, што Кальварыя "ёсьць пайшла" толькі з 1870 г. Пад шклем настале кабінету ляжаў аркуш, з якога мне і была зачытана гэтая дата. На жаль, ніхто ня можа скажаць, якія магілкі зьявіліся пасля пайшліх.

Хотя ёсьць і ўспамінкі, што Кальварыя з'явілася ў 1870-х гадах, але якія магілкі з'явіліся пасля пайшліх? Але ёсьць і ўспамінкі, што Кальварыя з'явілася ў 1870-х гадах, але якія магілкі з'явіліся пасля пайшліх?

29 кастрычніка 1950 г. Панцеляймон Панамарэнка прызначаны міністрам нарыхтовак СССР. На Панамарэнку ляжыць адказнасць за масавыя рэпрэсіі ў Беларусі і арганізацыю правакацыйнага партызанскаага руху, за які беларусы заплатілі тысячамі жыццяў. Пры гэтым стараннямі беларускіх савецкіх пісменнікаў яму стваралі імідж апекуну мастацтва. Тому, мабыць, з міністра нарыхтовак яго зробяць міністрам культуры СССР (1953–1954 г.)

30 кастрычніка 1925 г. сёньняшня нацыянальная бібліятэка набыла ў Ленінградзе 5 кніг Францішка Скарыны. Бібліятэка пачала свой шлях з 1921 г., калі была заставаная ў выглядзе бібліятэкі БДУ. У 1943–44 г. у ёйнім будынку знаходзілася рэзыдэнцыя Беларускай Цэнтральнай Рады. Гэта не пе-

зап'яць, адкуль яна ўзялася. Няўжо на 70 гадоў памылілася якая-небудзь савецкіх часоў энцыкліяды?

Аркадзь Зелікаў распавеў мне, што ў ліку найбольш старых могілак Менску – таксама Лошыцкія ды Вайсковыя могілкі (паводле ягоных звестак, заснаваныя адпаведна ў 1821 і 1840 г.).

Менскі спэцкамбінат бытавога абслугоўвання даглядае 22 аб'екты. Гэта 19 могілак у стаіцы і паблізу, кроматорый, само пахавальнае бюро з крамамі рэтуальных тавараў, мэмарыяльны комплекс з Вечным агнём, што на выезьдзе з гораду ў бок ждановіцкага рынку. Кальварыя – адны з сямі стаічных могілак, што маюць статус могілак "камэрцыйнага" пахавання (яшчэ чатыры менскія пагосты – "агульнага пахавання"). Новыя месцы на старой Кальварыі каптуюць тры сотні дадзяраў. Але, як падкрэсліў у размове Аркадзь Зелікаў, кошты на частку паслугаў яшчэ не азначаюць багацца саміх супрацоўнікаў жалобнай установы: "Ніводнай капеікі ад камэрцыйных могілак мы ня маєм, а шыя заробкі самыя малыя ў Менску. Грошы ідуць на будоўлю новых, Захадніх могілак за вёскай Азярцо на Ракаўскай шашы". Што да Кальварыі, то ў наступным годзе плянуюцца там рамонт плоту, стварэнне калімбарных газ. з урнамі для праху) муроў. Ужо распрацаваная ўся праектная дакументація.

Рамонт не зачапіць магіл і надмагілляў. Спэцкамбінат кіруеца ў сваіх дзеінасці рашэннямі ўстановы, якой ён належыць – Менгарыканкаму. Паводле рашэння ўладаў, усе надмагілля будаваныні – прыватная ўласнасць грамадзяніна. Менавіта грамадзяніне, а не дзяржава, і адказнасць за парадак на могілках. Калі пахаваныне не даглядаецца, на ім ставяць шыльдачку, якая папярэджвае пра будучы знос магіллы. Ен адбываецца, як патлумачыў сп. Зелікаў, калі на прадыгу трох гадоў сваікі пахаванага не з'яўрнуліся ў спэцкамбінат. На жаль, на гэтых падаржальных пыльдах нізе не пазначаецца дата іх установы – акказаеца, яна толькі заносіцца ў адмысловую книгу ўліку ў пахавальнем бюро.

"А як жа быць з помнікамі вядомых людзей мінулькіх часоў?" – слушна спытаеце вы. – Што рабіць з гістарычнымі каштоўнасцямі?" Каб спэцкамбінат нешта зрабіў на магіле слыннага чалавека, патрабуеша просьба ягоных сваікі і "папера пра то, што гэта дзяяць рэспубліканскага значэння". Пажадана таксама, каб было й фінансаванне з боку дзяржавы: Аркадзь Зелікаў з'яўнуўся маю ўвагу, што камбінат – не бюджетная ўстанова, ён працуе на гаспадарчым разылку. Пры гэтым рэтуальная крама ня мае права падвышыць кошты на тавары, як прадуктовая – штотысяц на кілбасу, тут хутчэй можна правесці парагалі з танным хлебам. Гэта завешчацца "сацыяльна значымым", альбо для ўсіх даступнымі, паслугамі і тава-

рамі. "Як жывем – гэта і паміраем", – кажуць тут.

Апошні прыклад захоўвання памяці вядомых на Беларусі людзей такі. На зворот дачкі былога міністра шляху зносін Беларусі работнікі пахавальнай установы ўласнымі сіламі падладзілі надмагіллье ды абнеслы яго новай агароджай. Нябожчыкі кіраваў шляхамі зносін у Беларусі перад вайной і ў вайне...

Цяпер уявіце сабе, калі зможаце, што ў спэцыялізаваны сталічны КБА з'яўртаюцца нашчадкі Вайніловічаў... Вацлава Іваноўскага... Яна Баліяслау Луцкевіча... Па-мойму, яшчэ вялікае пытанье, ці прызнае іх наш гарыканкам "дзеячамі рэспубліканскага значэння". Дыя праста – дзеячамі. Но ж яны былі нязгодныя з савецкай уладай. А калі ўлічыць, што ў нашай калёніі нават на магілы тых, хто далаўчыў Беларусь да імпэрыі, грошай не стае...

Клопат пра ўпрадакаваныне магіл слынных беларусаў – справа рук саміх беларусаў. Уладам готкую справу наўрад ті можна даверыць, а д упрацоўніку ўласнік тут мала што залежыць. Адмысловыя службай, якая б даглядалі ўсе пахаваныні на тых іншых могілках, у нас няма. Не заўважана ў супрацоўніцтва "могілкавай" установы з дзяржавнымі арганізацыямі, якія павінны займацца захаваннем культурнай спадчыны. Такія аддзяленні, камісіі і г. д. ёсць у Мінкульце, урадзе, Вярхоўным Савеце. Хоча дзяяржава – такая і памяць, але дапамагаць яны ўсё ж мусяць.

Ужо трэ гады Кальварыю аховае асобыні батальён гарадзкое міліцы. Паваленымі помнікамі ды пашкоджанымі часам крыжкамі, што праўда, міліцыя не займаецца. Хлопцы дзеін і ноўзвіць парушальнікі правапарадку. Найчасцей на Кальварыі затрымліваюць за "п'янку ў грамадзкім месцы" або "дробнае хуліганства". Яшчэ па 51-м артыкуле (дробны крадзёж). Але не

так даўно пісалі ў рапарт на аднаго выкрадальника аўтазапчастак з машины смуткуючых сваікі – справа была ўзбуджаная па 87-м артыкуле (крадзёж).

Блукаючы па алеях Кальварыі пару месяцаў таму, я сустрэла маладога хлопца ў міліцэйскай форме, які, праходжваючыся, зачытаўся надмагілымі надпісамі.

Акрамя мянчанкі Алы Сакалоўскай ды смуткуючых па "красах" памяці, пра Кальварыю рыхтаваўся выдаць книгу Архіў найноўшай гісторыі. Аднак праект гэтых быў урэшце закінуты з-за кадравых перастаноўак у Архіве. Са словаў цяперашняга кіраўніка Архіўа Вацлава Арэшкі, зараз ідзе пошук магчымасці практыкаваць працы. Гэта пошук ня толькі выдаўчы, але і наўпешнік навукоўцаў. Але якія магілкі захаваліся частково, але ж там пахаваныя столкі знаных людзей, шляхецикі родоў, беларускіх дзеячоў! Адны з самых цікавых старых могілак – у Наваградку".

У сваій книзе пра "цывінтары на краесах ўсходніх" суседзі-палякі якраз паабіцалі апісаць усе старыя цывінтары ўсіх старажытных мястэчак Беларусі. Апісаць, вядома ж, магілкінікі выключна польскія.

Як кажа Вацлав Арэшкі, беларусаў можа напаткаць лёс татараў і габрэяў, нацыянальныя могілкі якіх даўно панішчаныя... У дзяячінстве я бачыла рассыпаныя на ўзълескую камяні з надпісамі па-габройску... Можаце сабе ўяўіць праців гэтоў камені з беларускімі імянамі?

Тадэяна Сынітко

Болей пра Кальварыю – у "Нашай Ніве" № 3(100), 1998.

Карлас Шэрман і Ўладзімер Арлоў уручаюць Але Сакалоўскай прэмію Беларускага ПЭН-Цэнтра за книгу "Кальварыя".

загінуў П'ер Паўла Пазаліні, італьянскі пісменнік, перакладчык, кінарэжысэр. Пазаліні пісаў вершы на французскай мове, а ў кіно быў прафесійнікам іншых кінарэжысёраў. Пазаліні пісаў вершы на французскай мове, а ў кіно быў прафесійнікам іншых кінарэжысёраў. Пазаліні пісаў вершы на французскай мове, а ў кіно быў прафесійнікам іншых кінарэжысёраў.

Праваслаўнай. Новая ўлада шчодра ўзнагародзіла яго за гэта. Ен заняў высокія пасады ў праваслаўнай гіерархіі: япіскап пінскі, япіскап менскі, а з 1853 г. архіяпіскап менскі. Айцец Міхаіл перадаў на "польскую" мову зь мясцовымі асаблівасцямі" праваслаўнай катэхізіс. Падставай для гэтага стала дрэннае веданье быў

Адраджэнъне Унії

Уладзімер Арлоў, пісьменнік:

Найвыразнейшыя памятаеца першае грэка-каталіцкае набажэнства ў касцёле на Кальварыі, калі ў Беларусь упершыню прыехаў апостальскі візытатар а. Аляксандар Надсан. Гэта быў момант духоўнай узвеслівіцьця, момант сьветлага адкрыцця, момант адзінства...

Наагул я не царкоўны вернік. Мне здаецца, што ня менш шчыра й плённа, чым у храме, я магу змовіцца зь небам і за пісьмовым столом.

Наведаўшы за сваё жыццё, напэўна, больш за 1000 цэрквеў, касцёлаў, кірх, мячотаў, синагогаў і нават паганскіх капішчаяў, у некаторых зь іх, хоць і надзвычай рэдка, я сапраўды пачуваўся ў Храме. Прывіладам, у Палацкіх Сафі і Спасаўскай цэркве Эўфрасіннеўскага манастыра. Або ў Віленскім касцёле сьв. Ганны. Але — няхай даруюць мене бажніцы Беларусі ўсе этнографічныя межах — найглыбейшым гэта адчуваюцца было ў беларускай грэка-каталіцкай цэркве сьв. ап. Пятра і Паўла ў Лёндане. Тут можна, вядома, пашукаць нейкія зямныя прычыны. Напрыклад, згадаю понаўка сьвятара а. Міхаіла Ўляхіна, які лічыў за абязязак, убачыўши маю бараду ў Спасаўцы, цярпіў тлумачыць мне, недасведчаному, што Скарбыну насамрэч клікалі Георгіем і што ён быў да апошняга пазнога зълеплены з праваслаўнага честца, гэтаксама як цар-бацюхна Іван Грэзны, які вызваліў Полацак ад лацінскіх схізматыкаў (а за адным разам, заўважым, і ад самых палачанадаў, како перарэзашы, а како загнаўши ў маскоўскую няволю). Але рэч не ў празъмерным канфесійным патрыятызме сьвятароў, ад якога застаеца адзін крок да палітычнае заангажаванасці. І, магчыма, ня ў мове літургіі і казаніні, хоць гэта я лічу архіважным. Прычыну мае незвычайнае сумоўнасці зь лёнданскай Петрапаўлаўкай наўрад ці можна растлумачыць. Тут

мне чамусьці ўзгадваеца парананыне гісторыі зь бясконным літургічным тэктам, дзе ёты ды кропкі маюць ня меншую значнасць за цэлыя разъдзелы, хоць сэнс і адных і другіх ня ведамы й скаваны за сямю пячаткамі.

Святлана Бельская, бібліягіст:

“Усе пад Богам ходзім”, — гучыць абыходкавая фраза як з вуснай вернікаў, так і тых, што лічаць сябе атэістамі. Упэўнена, што на самой справе абсалютных бязбожнікаў не існуе. Нават самы заўзятыя інверністыктыўны адчuve волю Творцы, Яго голас у сваёй дуслы. Мусіць, гэта наше сумленыне, наш унутраны голас.

Не атрымаўши Хросту ў дзяцінстве, я заўсёды падсвядома цягнулася да таемнічага съвету Царквы, наведвала лаўры і храмы, верыла ў Бога і, як магла, малілася. Разумела,

што толькі праз Хрост чалавек яднаеца з Царквой і празь яе далучаеца да ўсіх Святых дароў, але, калі я асэнсоўвала ўласна беларускую царкоўную гісторыю, яя вельмі прости было вызначыцца канфесійна. Пачуўши, што адраджаеца ў Беларусі ўніяцкая Царква, адразу зразумела — гэта маё. У 1991 годзе прыняла ад айца Яна Матусевіча Святыя Хрост з Боскім блаеславенствам у “беларускай хаты” — філіі музея М. Багдановіча, што паблізу маўго дому. Съвяглія памяць майму шаноўнаму Яну “Хрысыцелю”.

Каб выжыць людзям у наш час, трэба маліцца адзін за аднаго, за здароўе близкіх, за супакой памерлых. Трэба прасіць Господа ня толькі за сваіх сучаснікаў, але і за тых, каго Ён яшчэ пакіча да жыцця. Неабходна маліцца бацькам за дзяцей сваіх. Многія нашыя беды тлумачацца духоўнай дэградацыяй некалькіх пакаленняў XX ст., бо тыя, што нарадзілі нас, не маліліся. Малітва, асабліва агульная малітва ў Царкве, валодае вялікай Сілай і можа дапамагчы там, дзе нічога нельга дасягнуць інякім эмпічнымі намаганнямі. Каля падае хтосьці, ён падае адзін, але збуйліеца ў Царкве ў адзінстве з іншымі. У агульнай малітве, у Святай Літургіі ўся Царква моліцца за ўсіх

сваіх вернікаў разам з анёламі, апосталамі, пакутнікамі, праіцамі, і мацней за ўсіх — Маці Божая. І гэтае съвятое адзінства — ёсьць жыццё Царквы. Мы молімся за нашу Радзіму — Беларусь, маленькім часынкамі якой зъніляемся, і яна набірае духоўную назіллю на нас. Усе громкія прамовы аб адраджэнні Радзімы без адраджэння чалавека і без адраджэння ў ім Хрыста застануцца нежыццяздольнымі.

Ласка Господа нашага Ісуса Хрыста і малітвы Яго Прачыстай Маці Ніхай не пакінуць нас, грэшных, у цяжкую гадзіну...

Арына Вячорка, матэматык:

Выбар веры для дзяцей зрабіла я. Дзеці мусіць быць уніятамі, вырашыла, бо ёсьць традыцыя. Калі нарадзілася Радаслава, паўсталі пытаныне, якую веру яна прыме. Я традыцыяналістка, і мяніць веру бацькоў не зъбралася. Мы высьветлілі, што бацька Вінцукы быў уніятам. Сам ён з Турава-Пінчыны, палішук, а на Палескі ўніяцтва захоўвалася доўга, аж да пачатку другой сусветнай вайны.

Царква, што выйшла з падполья

Гутарка зь першым старостам першай у паваеннай Беларусі грэка-каталіцкай парафіі Сяргеем Абламейкам

— 10 год таму са стварэннем у Менску парафіі Святога Язэпа гэтая царква ў чарговы раз выйшла з падполья, куды ў XIX стагодзіні яе загналі расейскі ўрад і расейская царква. Але нягледзячы на так званае скасаванье Уніі ў Беларусі расейскім ўладамі ў 1839 і 1875 гадах, наша царква і містычна, і кананічна існавала й датула. (Паводле каталіцкага кананічнага права царкоўная структура, якія зь нейкіх прычын зьніклі, уважаюцца існуючымі яшчэ 100 год). Так што патаемнае (але цалкам кананічнае) высьвячэнне мітрапалітам Шаптыцкім у верасні 1914 году ў Кіеве а. Іосіфа Бояція на япіскапа Луцкага зь перадачай у ягоную юрсыдыкцыю ўсіх скасаваных расейцамі ў 1839 годзе беларускіх епархій сталася кананічным практыкам жыцця нашай царквы ў падпольі.

Пасля ўжо была так званая Нэа-Унія і стварэнне мітрапалітам Шаптыцкім беларускага Экзархату на чале з айцом Антонам Неманцэвічам у 1939 г., які быў кананічна зачыверджаны Ватыканам у 1941 г. Ён, дарэчы, існуе і зараз.

— Як усё пачыналася ў 1990-м?

— Я стыхійна верыў у Бога зь дзяцінства. У 1982 годзе я пачаў зь сябрамі гаварыць па-беларуску. У 1983 годзе паступіў на гістарычны факультэт БДУ, дзе мы разам зь сябрамі ўтварылі гурток гісторыі Беларусі. Ідэя яго стварэння належала Алесю Каханоўскуму, сыну Генадзя Каханоўскага, які быў на курсе за мяне старэйшы. Алесь быў і кіраўніком гуртка. На сваіх паседжанінях мы размаўлялі па-беларуску. У 1984 годзе мы дамовіліся з прафесарам Юр'ем Хадыкам, што ён на працягу году прачытае для нашага гуртка цыкл лекцый па гісторыі старога беларускага мастацтва. На першай лекцыі Юр'я Віктаравіча ў кастрычніку 1984 году, апрача 5-6 сяброў гуртка, прысутнічала ўсё кіраўніцтва катэドラў гісторыі Беларусі, дэкан Іраіда Царук (Прытыцкая), ейная намеснікі, партары факультэту... Прафесар Хадыка прачытаў сваю традыцыйную лекцыю з паказам слайдоў. Нажоўтру мы выпуспілі чарговы нумар сваёй беларускамоўнай насыценгазеты “Зямля пад белымі крыламі”, дзе асноўным матар'ялам быў мой рукаціны артыкул пра лекцыю прафесара Хадыкі і яе зъвест. Як вы разумеецца, лекцыя была пра старыя

ўніяцкія абразы і пра ролю Уніі ў гісторыі беларускага мастацтва... У той жа дзень насыценгазету сарвалі са стендэнтам, цырль лекцыі ў Хадыкі быў адменены, а гурток гісторыі Беларусі забаронены і распушчаны. Я дагэтуль зъберагаю чарнавік таго свайго артыкулу 1984 году пра Унію і ўніяцкага мастацтва. Гурток ізноў дазволілі праз год.

З таго часу я цікавіўся Уніяй, зъбіраў, дзе мог, інфармацыю. Чытаў нават пралагандысцкія анты-унійныя кніжкі Дэмітрука, Бажкіны і іншыя. Дапамог даступ да самыдату паловы 80-х гадоў, калі я з

братаў прыйшоў у “Талаку”. Апрача Юр'я Хадыка мінё ў май самаўсьтвам зведамлены ў другой палове 80-х гадоў дапамаглі Анатоль Сідарэвіч і выкладчык нашага факультэту — дацэнт Юры Драгун. Выдатная асона, беларус-патрыёт, ён вёў маргінальны курс гістарыяграфіі, у якім не баяўся расказваць студэнтам праўду пра Расею і яе палітыку ў нас у XIX ст. Трэба дадаць таксама і паходжаныне майго таты зь вёскі Кожава ў Заходній Беларусі, дзе яшчэ памяталі і старую Унію, і Нэа-Унію, а таксама і факт далёкага сваяцтва найшай сям'і з сям'ёй айца

Лява Гарошкі з суседніх Трашчычаў — ўніяцкага віц-экзарха Беларусі з даваенных часоў і пасыльванинага архімандрита на эміграцыі.

1 лістапада 1989 г. на Дзяды адбываўся ўжо дазволеный шэсцьце і мітвынг у Курапатах. Падчас шэсцьца да мяне падышла мяя каліжанка па “Талац” Караліна Мацкевіч, якая тады разам з Алеслем Сёмухай выдавала бюлетэн “Супольнасць”. Яны рыхтавалі нумар, прысьвечаны рэлігіі. Караліна папрасіла мяне хутка прачытаць адказы на пытанні “Супольнасці” тагачаснага праваслаўнага беларускага актыўіста

Міхаіла Арэхава (каля я ня блыто ягонае імя) і выказаць сваю думку. Я прачытаў і ў адказ абраўну ў галаву Караліны ўсё, што ведаў пра Унію (а шэлі мы ў Курапатах гадзіны тры). Караліна была ўражаная, захопленая і зъбягніцяна. Яна папрасіла мяне як найхутчай усё тое, што ёй расказаў, выкласыць на паперы.

Ужо 3 лістапада пад псеўданімам Сяржук Мамчыц я напісаў артыкул “Апалётгія Унії”, які было вырашана надрукаваць асобным дадаткам у чарговым выпуску “Супольнасці” замест згаданых ужо адказаў Арэхава.

Бацька Вінцука ўспамінаў, што ўніяцтва тады лічылася прэстыжным, багацейшым за праваслаўе, і дзяцей аддавалі ў гэту царкву. Так што яго аддалі ва ўніяцтва, і потым бацьку Вінцуку давалося маўчыць пра гэта і нікому не казаць, бо маглі быць благія наступствы. Распавеў ён пра гэта, калі ўжо адбыўся хрост дзяцей, бо мы Радаславу хрысьцілі разам з Франакам, калі ёй было 7 год. Франак і Радаславу хрысьціў айцец Аляксандар Надсан.

А потым мы сталі хадзіць у капліцу, якая знаходзілася ў Гандлёвых радах у Верхнім горадзе. Мне там вельмі падабалася, тая атмасфера, служба. Падабалася, што ў капліцы была невялікая школка для дзяцей, куды хадзілі мае дзеци, адзначалі Калядкі, Вялікдзень. Андрэй Абламайка выкладаў науку для дзяцей і заставаў сёрыя нашых людзей. Калі ён звязаў вучыцца, то я дала слова, што, калі стане святаром, то мае дзеци будуць хадзіць у ягону пафлю. Так і здарылася. Калі Андрусь вярнуўся, то Радаслава пабегла да яго.

Атмасфера ў гандлёвых радах была прывабнай, было нават, што бабулкі, якія хадзілі ў сабор, дзе месца не ставала, прыходзілі да нас. Прыходзілі і заставаліся, прыжы-

валіся з нашай пафлі, пражывалі тут сваё жыццё.

Юры Хадыка,
фізык, адзін зъ
лідэраў БНФ:

З вялікім задавальненнем падтрымаў ідэю заснавання ўніяцкай суполкі ў 1990 г., бо ўжо год пятнадццаты да гэтага лічыў сябе ўніятам. Маё самаўсведамленне, вядома ж, было тыповое для людзей камуністычнага часу. Спачатку я нават быў, можна сказаць, ніхто. Але мая бабка — праваслаўная, чалавек глыбокіх пераканаńняў, да самой сьмерці ў 1961 г. ніколі не саромела ся гарварыць пра царкву, пра Бога. Пад яе, мабыць, уплывам я ніколі не адчуваў нянявісы да царкоўнай арганізацыі.

Но, а потым у май жыцці склалася так, што я зьбіраў дзесяць год памяткі беларускага мастацтва. Знамёства з імі на пачатку 70-х пераканала мяне ў бяспречнай ісціні, што ўсё спарадунае мастацтва Беларусі з XVI па XIX ст. — ўніяцкае. Яно было такое магутнае, такое самастойнае, што ўплывала на рэлігійнае мастацтва рым-каталікоў, што былі ў Беларусі, і на пра-

васлаўных. З любові да нашай культурна-гістарычнай спадчыны я стаў уніятам паводле пераканаńняў. Уніяцкае мастацтва мае шэраг асаблівасцяў, якія адрозніваюцца ад заходніх і ўсходніх мастацтваў, і я стаў вывучаць яго.

У адно з рэдкіх падарожжаў на радзіму бацькі ў вёску Канева на Сеніненшчыне я, на сваё вялікае зьдзіўленне, знайшоў на могілках, што мой дзед, які памёр вельмі малым чалавекам у пачатку гэтага стагодзіся, быў уніятам: крык у нагах. А бабка, якая перажыла яго гадоў на трышццац п'ять, пахавана была ўжо паводле праваслаўнай традыцыі. Гэта лёгка чыталася. І тады я зразумеў, што мая душэўная прыхільнасць да унії, да кампраміснай сытуацыі, да ўніяцкага мастацтва мела неіскі генэтычныя карані. Гэтым, магчыма, глумчылася тое, незразумелае для мяне, вельмі талерантнае стаўленне майго бацькі што да камунізму, што да бабчынай падкрэсленай рэлігійнасці. Мне стала многае зразумелым у нашай сімейнай сытуацыі, а таму з канца 70-х я сябе лічыў спадчынным уніятам.

Дзякуючы айцу Аляксандру Надсану ўдалося згуртаваць вялікую колькасць наших ініціатываў, і калі гэту справу падхапіў айцец Ян Матусевіч, то вельмі

хутка пачала складацца першая, потым другая ўніяцкая суполка, і сама заслуга рэгістрацыі, вядома, належыць Матусевічу, царства яму нябеснае. І першыя гады адносна вольнага існавання былі вельмі спрыяльным часам для падполярнасці грэка-каталіцкай царквы. Пасыля таго я камуністычна ўлада, якая трымала ў на вельмі ўпэўненых руках, пачала набіраць жорсткасць, нават слабыя пэрспэктывы, каб атрымаць памяшканні для ўніяцкай багаслужбы, робіцца ўсё больш прывіднымі. Але гэта я са мае горшае, бо унія паводле свайго духу арыентуецца на хрысьціянства першых вякоў ад нараджэння Хрыста, хрысьціянства дэмакратычнага, хрысьціянства, якое ахоплівала я не толькі царкоўны клер і фанатычна адданыя вернікі, як мы назіраем зблыщага ў праваслаўнай царкве. Я думаю, што унія ў нас выжыве і адродзіць асноўныя рысы нацыянальнага характару, бо мы былі звязаны з ўніяцкай сакральнай культурай: вось славутая талерантнасць, умение жыць зъ людзімі розных нацыянальнасцяў, поглядаў — гэта заслуга унії, бо унія пабудаваная на вялікай цярпімасці, і мне здаецца, за такім родам хрысьціянства будучыня.

Запісаў Васіль Санковіч

хава. Здаецца, гэтай ідэі не падтрымала Алеся Сёмуха, і Карапіна занесла артыкул да Ірыны Дубянецкай, з якой тады пачынала сябраўца. Артыкул зрабіў уражаныне і на сям'ю Дубянецкіх, і ў справу ўступіла, так бы мовіць, цяжкая артылерыя — Міхал Дубянецкі, вядомы беларускі дзеяч. Артыкул вырашылі надрукаваць асобнай брашурай. 12 лістапада адбылося падарожжа группы менскіх інтэлігэнтаў у Баруны на святыя Святога Язefa тата, арганізаванае Міхалам Дубянецкім. Падчас яго мы прагаварылі дэталі і ўмацавалісі ў тым, што насыпей час дзеянічаць. Пасыля ідэя брашуры хутка зьмянілася на ідэю выдаўца часопіс.

Напрыканцы лістапада 1989 году ў падвале аднаго з дамоў побач з Опэрным тэатрам у майстэрні скульптара Алесі Косткі адбыўся сход рэдакцыі будучага часопіса "Унія". Там былі Ірына Дубянецкая, Карапіна Мацкевіч, Генік Лойка, Зыміцер Белен'кі, Павал Кавалёў, Уладзімір Селяндцоў і я. Мой брат Андрушы быў цалкам у курсе падзеяў, але служыў у войску (ён прыйшоў праз месец і таксама ўключыўся ў справу). Пасыля было 8 месяцаў розных прыгодаў, перасыльду КГБ, звышчэйняў ужо набраных тэкстаў. Шмат працаў выпала на долю Карапіна Мацкевіч, а таксама Ірыны Дубянецкай... У сакавіку 1990 году адбыўся першы візит у Беларусь айцу Аляксандру Надсану. Ён наведаў Беларусь як старшыня брытанскага Беларускага дабрачыннага камітэту дапамогі ахварам радыяці. Айцец Аляксандар прывёз хворым беларускім дзесяцям лекі. Аднак цікавасць беларускіх грека-каталікоў была настолькі вяліка, што 11 сакавіка 1990 г. А. Надсан пры дапамозе Яна Матусевіча адслужыў у менскім Кальварыйскім касцёле святыню Літургію за беларускі народ. Гэта была першая грэка-каталіцкая служба ў сталіцы, бо ўніяцкія службы не праводзіліся ў Менску ад скасавання ўніяцкай царквы ў 1839 г. 16 сакавіка 1990 г. айцем Аляксандрам быў адслужжаны другая Літургія. Цікавасць была такой, што на ёй прысутнічала здымачная група падполярнай тады тэлепраграмы "Взгляд". У адзін з тых сакавікіх дзён у нас на прыватнай кватэры адбылася сустэрна з Аляксандрам Надсанам, якому мы паказалі ўжо набраныя матар'ялы першага нумару часопіса "Унія". Айцец Аляксандар тады, дарэчы, папярэдзіў нас, што мы нават не ўяўляем, які цяжкі шлях выбрали. Толькі праз гады я цалкам зразумеў ягоныя засыцірогі...

У ліпені 1990 году мы арганізацыйна аформілі сваю групу ў суполку

ГАЛІНА ДУБЯНЕЦКАЯ

МАЛІТВА

У капліцы Тваёй

запалі мяне ціхау сьвежакай,

прад ablічам Твайм

у сутоньні мяне запалі...

На зъмярканын съвягла

блаславі мой самотны

агенчык,

на зъмярканын душы і любові

на гэтай зямлі.

Прад ablічам Твайм

дай гарэць трапяцілі і ясна,

чысьціню Тваіх рысаў

на хвілю замгліць не дазволь...

а як чэзнуць пачну —

загасі мяне воляй уласнай

у бажніцы Тваёй,

дзе зъліваюцца міласць і боль.

1989

га мітрапаліта Ўладзімера Стэрніка грамату аб прыналежнасці нашай пафлі да старынтай Киев-Галіцкай мітраполії, што стала адзінай магчымым на той час кананічным пацверджаньнем нашага легальнага статусу. Ніколі не забуду мітрапаліта Ўладзімера і яго супрацоўнікаў, напрыклад, айца Рамана Шафрана, якія надзвычай шмат зрабілі для нашай Царквы.

Паралельна з намінамі на пачатку 1990 году пачала праца візітнай групы гомельскіх ўніятаў, якія кіраваў тады яшчэ працаваўны айцец Пётра Кузьміч. 30 кастрычніка, праз 11 дзён пасля зацверджання нашай пафлі, такую ж грамату ад мітрапаліта Ўладзімера атрымалі і яны. Адначасова айцец Пётру прызначылі дэканам Беларусі.

Вось так са стварэннем нашай пафлі выйшла з падполяя. Пасыля выхаду першага нумару часопіса "Унія" ў рэдакцыю сталі прыходзіць лісты ад тых, хто быў хрышчаны перад вайной у часы так званай Нэа-Уніі або ад іх дзяцей. Апрача таго, цэлы пасылькі ў час уніі ў Альбертынія Слонімі для съвятаўскай паслугі прыжджалі айцы-базыльяне. А з 1976 г. у Гародні працаў айцец Віктар Данілаў.

— Вы ў сінёжкі 1991 г. дамагліся перадачы Вам касцёла съвятоя Язэпа, дзе разьмішчаецца Беларускі дзяржаўны архіў літаратуры і мас-тацтва...

— Так, таму і пафлі стала называцца імем Святога Язэпа. Але да перадачы нам храма так і не дайшло... Архіў мусіў пераехаць у новае памяшканне, але пераяжджае па сёньняшні момант... Увогуле можна шмат расказваць пра нашыя пакуты, цярпенні, удачы і даслінены. Я тут толькі скажу, што вельмі хутка зрабіла сваю справу, і наш рух ператварыўся з напалову нацыянальнага ў сапраўдную Царкву. Сёняння ёсьць 16 пафлі, два кляштары, съвятаў, дыяканы, манахі і манашкі, паўтара дзясяткі сёминарыстаў. Адбываюцца паломніцтвы, розаклекцыі, прадаюць нядзельныя школкі, выдаюцца газеты і малітоўнікі, прадаюцца выдавецтва. Людзім ёсьць куды прыісці і памаліца паводле, ёсьць да каго прыйсці на духовасць пакуты.

Бог дапамог нам аднавіць Царкву, якая не выкарыстоўвае ніякай іншай мовы, апрача беларускай! Яна заслужыла сваім народам. Напрыклад, 20 жніўня 1991 году, у другі, самы страшны дзень пугчу ГКЧП, тады яшчэ айцец дыякан Андрэй Абламайка маліўся на плошчы Леніна (цяпер Незалежнасць) разам з купчы пратэстуючых за краіну Беларусь. Здымаючы айцец Януша (айцец Ігар), які надзвычай шмат зрабілі для нашай Царквы.

Прага-Менск

З беларускімі ўніятамі можна сканектавацца праз тэл. у Менску: 220-47-89 (айцец Казімір), 242-92-36 (айцец Андрэй) і Берасці: (0162) 24-74-82 (айцец Ігар), або электронную пошту: bgkc_carkva@mail.ru

Шукайце таксама інфармацыю на сайце:
www.byzantines.net/svijazep-minsk

Вынік жыцьця за год

Вельмі Вам уздзечны за падпіску на газету. Шчыра дзякую, што цяпер маю магчымасць чытаць "Нашу Ніву" па аўторках (да нас яна прыходзіць у аўторак), дзяліцца з суседзямі, нісць пачытаць у школу. У "НН" ёсьць шмат пераваг над іншымі газетамі: ніяма праграмы тэлеперадач, амаль ніяма рэкламы. Уся карысная плошча газеты адводзіцца для камэнтароў, артыкулаў і праудзівай інфармацыі, якой вельмі не стае беларусам. Інфармацыя, якая даецца на старонках "Нашай Нівы", лёгка ўспрымаецца. Беларускі пункт гледжанья, не знявечаны саветчынай, прыменны для душы. Але самае галоўнае — мец цудоўных артыкулаў і літаратурных твораў.

У восеньскіх нумерах "НН" асаблівую ўвагу прыцягнулі артыкулы "Царыца палеў" Тадэвуса Сыніко, "Палкі-калагасыні" Анны Энгелькінг, "Тускнае золата" Сяргея Паўлоўскага, "Навучыць чалавека" Міхася Калесянца, "Гендерная вайна" Евы Вежнавец. Ад іх рояць думкі ў галаве, яны прымушаюць да разважання. Хацелася біх іх шмат чаго дадаць. Вось у артыкуле "Царыца палеў" выказываюцца думкі і ўражаныні "вольнай гарадзкай асобы", якая на некалькі дзён зъехала ў вёску, а хацелася б пачуць голас зь вёскі, зь "месца падзеяў". А мы, вяскоўцы, гэтак захапіліся зъбраньнем ураджаю, што ніяма калі разгледзеца.

* * *

На дварэ ўжо сярэдзіна кастрычніка, а работ у полі шмат. Добра, што залацая восень дазваляе зъбираць усё пасеняне і пасаджане. Ролю бульбы ў жыцьці беларуса цяжка пераацэніць. Гэты год выдаўся на вельмі спрыяльным для яе. У пачатку лета амаль усёды бульбяныя палі стаялі пачарнелыя, пашкоджаныя нечаканым летнім замараракам, здавалася — усё, бульбы ніяне будзе, але восеньская паказыўка па ўраджайнасці вельмі стракатыя. У адных — добры ўраджай, у другіх — амаль загінуш, назыўрайті "толькі на сібуй".

Вельмі добрыя ўраджай бульбы з сваіх "сotak" зъбираюць калгасныя "спэцыялісты". Гэта — "чырвоныя паны" і іх памагатыя. Справа ту ня ўтым, што яны вельмі вялікія "спэцыялісты". Свае "сotak" яны выдзяляюць самі себе, выбираюць для гэтага лепшую зямлю. Маючы ў сваіх руках калгасную тэхніку, добра ўрабляюць сваё поле і даюць шмат угнаеніні (зноў жа калгасных), цэлае лета апрацоўваюць пасевы (толькі на сімі), змагаюць з калярадзкім жу-

ком хімічнымі сродкамі (з дапамогай тэхнікі і толькі для сябе, бо хімікату бракуе). Увесень зноў уся тэхніка ў першую чаргу на сотках "спэцыялісту". Што ж застаецца звычайному калгасу — пэнсіянеру і вясковому інтелігенту? Гэты — соткі на любой адлегласці ад сяля, няўробленая зямля (каб чалавек добра на ёй памучыўся і прывёў да толку), налета соткі даюць зноў у іншымі месцы (і ніхто не падзякуе за дагледжаную рэнтагасную зямлю). Апрацоўка каштуе вельмі дорага, улічваючы не-дахоп тэхнікі, паліва і "фізычны стан" мханізатаў. Бывае, што людзі зъбираюць бульбы столькі, колькі і пасадзілі, хоць ва ўмовах Беларусі можна зъбираць па 400-500 цэнтнераў з гектара, а ёсьць краіны, дзе меней за 600 ц бульбы з гектара не накопваюць. Вось зажылі б беларусы! Назіраючы, як вяскоўцы ўвесень здабываюць "царыцу палеў", часта можна забыць, у якім стагодзідзі мы жывем. А як цяжка адзінокім, старым і зъяномглым людзям, калі поле далёка!

Рассказав пажылыя вясковец: "Праца-ваў раней у капальні вугалю, але так цяжка не працаўаў, як на сваёй бульбе".

Гэтай восені, калі ў вяскоўца зъяўвіца лішак бульбы, дык яго ніяма куды падзеяць. Дзяржайным установам у нашым раёне загадана: "Не купляць бульбы ад уладальнікаў, а толькі з калгасаў!" Каб завезьці куды прадаць, то вельмі шмат каштуе транспарт, дык бульба танная. Аўчынка на варта вычынкі.

Яшчэ ня памятаю, каб свая бульба засталася ў каго-небудзь зімаваць у полі. Калі ў вяскоўца ёсьць бульба, то гэта гарантыя, што ён будзе мець што єсці і чым кarmіць падсвінка.

Пра калгасную бульбу гаворка іншая, пра яе нікому "гавала не баліць". Сядзяць яе вясной шмат і ня думаюць, а хто будзе яе восені выбираць. Як звычайна, зъвяртаюцца ў школу. Школьнікі адрываюць ад вучобы і кідаюць на "біту за ўраджай". Сёлета навіна — дырэктар школы запатрабаваў ад бацькоў пісомнаў звязыў, што яны на супраць, каб дзеци рабілі на калгасах бульбе. Адбылося, як на tym rэфэрэндуме — усе згадзіліся. Калі паличыць час, на які дзеци адрываюць ад вучобы, можна смелы вырасціліца адзін навучальны год. Такім чынам, замест 12 гадоў вясковыя дзеци будуть вучыцца, як і раней, толькі 11.

* * *

Вяскоўцы амаль нічога не гавораць пра выбары дэпутатаў у палату прадстаўнікоў. Звесткі пра кандыдату зъяўліся толькі ў апошнія дні верасня.

Магілёўскі стол

Гістарычны цэнтар Магілёва, аднаго з найбуйнейшых і найпрыгажэйшых гарадоў нашага сярэднявечча, уяўляе сабой зараз безгустоўную й бессэнсную сумесь гібёючых помнікаў даўніны, ашарпланных "райхстагаў" сталіцкай пары, невыноса шэрых цагляных ды блёчных каробак часу "дарагога Леаніда Ільіча", спраектаваных ды пабудаваных ці не съялымі.

Прыемна ўразіў мэццовы "Тыднёвік Магілёўскі", не чакаў супстрэць такое выданье на ўсходзе. Але нераскүпленае стосы "Нашае Свабоды", "Пагоні" ды таго ж "Тыднёвіка" ў шапіках прымусілі вірніцу да рэчайсанскіх.

Па даўні завядзенцы, дзе б ні даўдзіліся бываць, усёды стараюць патрапіць у мэццовы краязнаўчы музэй. Наведаў і магілёўскі, адчынены пасля шматгадовага рамонту. Прасторна, чиста, съветла. Але подпісы расказваюць пра тое, як "польскіе і літоўскіе феодалы" в XVI веке отбіралі землю у беларускіх крестьян", хоць Статут ВКЛ на агул забараняў іншаземцам набываць зямлю ў краіне, а "літоўскіх феодалоў", якія б адбіралі зямлю ў беларускіх сялян, было ў ту пару не нашмат болей, чым ся гішпанскіх або партугальскіх.

У магілёўскім музэі можна даведацца пра звершэнствы ў Магілёве войскай Карла XII ды пабачыць выявы вызваліцеляў — расейскіх "чудо-богатырей" (це-

ужо ідзе трэці дзень датэрміновых выbaraў, прыехала міліция на выбарчы участак і папярэдзіла, што ў раён прыбыла група назіральнікаў з Ізраілем, а ніводзін з 8 кандыдатаў не сустрэўся з сваімі выбарчыкамі. Якія кандыдаты далёкі ад людзей! Прауда, адзін з кандыдатаў ужо вызначыўся, прыслалі свае каляровыя ўёткі з партрэтам, відавочна, багаты альбо вельмі патробыні юладзе, бы яго ўёткі наклеілі на ўсіх дзяржайных установах і ляжаць на стале выбарчага ўчастка. Участковую выбарчу камісію ніхто не выбіраў, яе пакінулі на тым складзе, які быў вызначаны на прэзыдэнцкіх выбарах ў 1994 г. Звычайна ў яўхаходзяць вяскоўцы, якія любяць добра загуляць за дзяржайныя кошты. Памагатых і халуёў зайдыся хапаць. Выбary пройдуцца так, як пажадае мясцовая "вэртыкаль", а пасля добраў вылікі чальцы камісіі заплюшчаць вочы на ўсе парушэнні.

А на вуліцы, як звычайна, людзі ча-каюць машыну з хлебам з Вялейкі. Хлеб прывозіць трэ разы на тыдзень. Чакаць даводзіцца калі 2-3 гадзін, але вось паказалася "хлебная", і ў адзін момант выцягваецца чарга. Людзі кожны раз пытваюцца: "Колькі сёньня каштуе хлеб?" І кожны раз хлеб даражэ. Чувач галаса: "Нічога, яшчэ не намога падаражэ". Даражэ ён штотыдня. Адна бабулька, стоячы ў чарзе, паказвае гроши і пытваецца: "Ці хопіць мне сёньня на хлеб?" Сёньня хопіць, а наступным разам можа ўжо не хапіць.

Восень падводзіцца рысу, паказвае вынікі нашага жыцьця за год.

Яўген Стужынскі, Буйкі

Сорам з 1968 году

У жніўні-верасні 1968 году мне пашчасціла быць у Варшаве на курсах паліяністаў. Пашчасціла — бо ў тых часах выбрацца за мяжу, хай сабе й да братоў па бацькебе з імпэрыялізмам, было справай далёка ня простай. Паездку тую арганізавалі па абмене невялікіх груп студэнтаў Літаратурнага інстытуту імя Горкага і Варшаўскага ўніверсітэту.

У Варшаве мянэ з Іванам Ласковым запрасіла да сябе на вячэрні сям'я маладых выкладчыкаў — абое, муж і жонка, закончылы ўніверсітэт у Маскве. Чым, уласна кажучы, і тлумачылася іх гасцініцца.

Мы пaeхалі аўтобусам і бяз гіда, што звычайна быў з намі і апложаў ражункі. На прыпынку ўвайшоў кантралёр — мужчына гадоў пад шэсцьдзесяц. У Польшчы студэнты карысталіся на гардзікі транспарце ільготамі — талёнікі каштаваўся па 50 працэнтам таннай. Таякія талёнікі мы і паказалі кантралёру. Той, зразумела, запатрабаваў ад нас студэнцкія пасъведчанні. Але ж мы не былі польскімі студэнтамі і нікія паперы, што знаходзіміся ў Варшаве ў якіхія студэнтамі, не пазыбягали гаварыць пра варшаўскага кантралёра — было сорамна і за сябе, і за ўсіх нас. Цалкам верагодна, што той добра ведаў на толькі абрэвіятуру "ССР", але і "НКВД".

відаць было, наважваўся на больш ражучыя крокі. Ня ведаю, што нас чакала, але нашыя пляны пляжаліся. Тады я, спадзяўчыся на ліберальнае стаўленне да іншаземцаў, выразна адбіваючы слова, як салдат крокі, сказаў па-расейску:

— Мы из Советского Союза.

Што было далей, траба было бачыць. Кантралёр аспулянёу, потым падхапіўся і мітусльва пасіцнуся да дзівярэй. Ён так і на спраудзіў білеты астатніх пасажыраў. Яго відавочны спалох і не-чакана спрытае зынкненне выклікала съмех, аднак съмияцца не выпадала. Падумалася: што ж мы такія, калі ад нас бягучы, як ад нячыстай сілы? Я глянуў на Ласкова. Той таксама глядзеў перед сабой панурышы.

Так упершыню мы сутыкнуліся на чалавечым узроўні з сутнасцю так званага братэрства народу і краін, што ўваходзіў у Варшаўскую дамову. Пазнешні, у Маскве, рассказываючы сябрам ды знаёмымі пра ту замежную паездку, мы пазыбягали гаварыць пра варшаўскага кантралёра — было сорамна і за сябе, і за ўсіх нас. Цалкам верагодна, што той добра ведаў на толькі абрэвіятуру "ССР", але і "НКВД".

Віктар Бараноўскі, Горадня

Лістуюць Вам з Кобрыні...

Лістуюць Вам з Кобрыні. Вось што ў нас рабіцца.

На выбарах перамог "несъм'яроты" Віктар Кучынскі. Парушэнні па Кобрыншчыне былі на ў меншай колькасці, чым дзе. Шмат дзе ў калгасах старшыні загадалі забысьці 100%-ю юку пад пагрозай звальненія з працы. За навучэнцамі кобрынскіх вучэльнія падстадзялі галасы. Па вёсках хадзілі з бюлетэнімі зъяўліся жаночыя галасы. Не прагаласуеш, на дасцьце старшыні сена для каровы.

А ў калгасе імя Мічурына сёлета за кавалкі зямлі пад бульбу настайнікамі да пад 18 радкоў бурakoў мэтраў па 200 кгожы. Два разы прапалі, выберы да ашкрабі. Летам прапалоць неяк дасцьце, а выбары увосені, калі заняткі, і за два тыдні з жонкай і дзецьмі не пасъпееш, а яшчэ ж свая гаспадарка... А гроши даюць — адны сълёзы. За двухразовую праполку налічылі ажно 3500 рублёў. Зъдзек зъ людзей ўсё большае.

Ігар з-пад Кобрыні

Блізкая гісторыя

Конкурс па гісторыі для школьнікаў Беларусі

МОЙ РАДАВОД. ЛЁС СЯМ'І Ў XX СТАГОДЗДЗІ

Арганізаторы конкурсу:

Грамадзкае аб'яднанне "Дыярыуш"

пры ўдзеле: Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны

У кожнай сям'і ёсьць свая гісторыя, кожны чалавек мае радавод. Гэтая гісторыя можа сягнуць у сіную даўгіні, але і калі вы ведаў усё гекнальці пакаленіў сваіх продкаў — гэта таварыства гісторыя. Кім быў ваш прадзед? Як прайшло дзяцінства ваших дзядул і бабул?

Чалуваши сям'я жыве ў эпохах мясцінах і зде вашия праёкты жылі раней? XX стагодзідзе — гэта прынамсі чатыры пакаленіні вашага роду. Ці на варта даведацца дакладней — хто вы і адкуль ваша род? Калі вам цікавыя гэтыя пытанні, значыць, гэ

Музэй Караткевіча

26 лістапада Беларусь будзе адзначаць 70-годдзьдзе свайго любімага пісьменьніка – Уладзімера Караткевіча. З гэтага нагоды ў Воршы ў съпешным парадку будуецца музэй клясыкі.

Пад яго ўлады аддалі будынак, дзе раней месціція радзільны дом, у якім і зьявіўся на съвет Караткевіч.

Прычым улада палічыла, што будынак замалы і зрабіла да раддому прыбудову ды надбудавала другі паверх. Тут, акрамя мэмарыяльных заляў, будзе створаны культурны цэнтар – з бібліятэкай, канфэрэнцзалай і памяшканнямі для дасыледчыкаў творчасці Караткевіча. 26 лістапада адбудзеца адкрыццё толькі адной залі. Аўтар праекту – наваполацкі дызайнер Ігар Куржалаў. Якраз ён разам з Сяргеем Дзымітровым дзесяць гадоў таму стварыў у Полацку Музэй беларускага книгадрукавання.

Ворша імкненца сабраць пад сваім дахам усё, што мае дачыненне да любімага пісьменьніка – рукапісі, дакументы (у музэі ужо перададзены студэнтамі), а таксама фотаздымкі, лісты, фотаальбомы, майонкі. Неўзабаве ў Воршу пера-

Клуб паэтаў з берагоў Гараднічанкі

Паэты ня вельмі любяць гуртавацца, прынамсі па-за сталіцай. У 300-тысячнай Горадні толькі раз сямёра аўтараў вершаў авіяцыі пра стварэнне «Клубу паэтаў». Самы малады з іх – Анатоль Брусеўіч, які нарадзіўся ў 1977-м, найстарэйшы – Віктар Шалкевіч.

Адразу выграшана паведаміць пра сябе рэчаісна – яшчэ сёлета ў Беластоку мае выйсці зборнік на 120 старонак. Маладзейшыя надрукуюць па 12-14 вершаў, Шалкевіч – удвая менш. Называцца будзе кнішка «Лябрынты прывіднага замку». Апроч называных, у клубе ўдзельнічаюць Анжаліна Дабравольская, Эдуард Мазыко, Юрась Пашупа, Васіль Дзівашэвіч і завадатар – Юры Гумянюк.

Трэба сказаць, што ў Лідзе мясцовыя літаратары, пераважна паэты, раней аўядналіся пад дахам альманаху «Ад лідзкіх муроў», які выдаецца больш-менш рэгулярна ўжо некалькі гадоў. Па чынай юго Станіславу Судніку, працігвае Юры Карэйва. Юры Гумянюк тым часам жадае аднавіць выданье часопіса «Сві-

Алесь Аркуш

ВОДГУКІ

Матэматыка і мараль: ці вучыць “рэкардсмэнай”?

Хачу падзяліцца з вамі думкамі з нагоды артыкулу М. Калесянца “Навучыць чалавека”.

Мне здаецца, што аўтар артыкулу “Навучыць чалавека” ў дыскрынгінных мэтах занадта згусціў фарбы. Я маю на ўвазе ягонае стаўленне да ліцэйскай адукацыі. Сыходзячы з савецкай традыцыі, калі самай вялікай спрадядлівасцю лічылася зраўняйлаўка і стандартизацыя... спрадайды, ліці і гімназіі – суцэльнай дыскрымінацыі і несправядлівасць у дачыненіі да сярэднестатыстычнага, а тым больш мала здолнаса да навучання дзіцяці. Ці трэба нам зьбіраць “вяршкі” ў гімназіях і ліцэях? А потым яшчэ ў інстытутах і ўніверсітэтах? Можа, лепш вучыць адноўлькаў і гультая-другагодку, і пераможцу сусветнай алімпіяды? Думаю, што дыферэнцыявае навучанье ў апошніх 2-3 класах школы – цалкам неабходная, карысная і спрадядлівая звяза, прычым як у адносінах да дзіцяці, так і да грамадзтва ў цэлым. Но разнастайнасць і свобода выбару (асабліва ў адукацыі) больш спрадядлівая, чым зраўняйлаўка і шэрэя аднастайнасць. Яна адпавядае дэмакратичным прынцыпам, да якіх мы, здаецца, усё ж паціху рухаемся.

І яшчэ пару словаў пра настаўнікаў. Работа ў ліцэі не такая лёгкая справа, і далёка на ўсе выкладчыкі здольныя да яе. Тут мала мець канспект і пляны ўроکаў 10-гадовай даўніны (што мо-

гуць дазволіць сабе настаўнікі звычайных школ), а трэба сачыць за навінамі, папаўняцца свае веды і мэтады, трymаць пэўны ўзровень ведаў па прадмете. Вядома, аддacha (дакладней, вынік) ад навучання “вяршку” большая, чым “аўтасайда”, але ж і патрабаваны ды іх куды вышэйшая. У пэўным сэнсе выкладчык ліцэю ператвараецца ў трэнера інтэлектуальных “рэкардсмэнай”, спэцыяліста па пераадольванні ўніверсітэцкіх бар'ераў ці праста ў бясплатнага рэпэтытара (платным ён становіцца ў нерабочы час). Вядома, такую “гонку” на мяжы магчымасціяў некаторыя вучні не вытрымліваюць (прыблізна 5-10%), ды на самога настаўніка яна накладае пэўны адбитак – ён можа часам здавацца занадта жорсткім, патрабавальным, бескампромісным. На гэтай глебе здарояцца і канфлікты, часцей ні з вучнямі, а з бацькамі, але пры чым тут прынужненне гонару і маральнасці? Гэта праблема народжана нашым жыццём, сэннянішнімі правіламі і традыцыямі паступлення ў ВУ, жаданьнем адных вучніў быць больш канкурэнтаздольнымі на аўтобурыенцім “рынку”, чым другія. А маральныя ўстаноўкі, чыста чалавечыя і пэдагагічныя якасці ў настаўнікаў лічыцца самыя розныя, як, дарэчы, і настаўнікаў школ. Гэтак жа, як розны іх аўтарытэт у вучняў: не залёды любяць задужа мяккіх і паважаюць вельмі строгіх. Няред-

ка высокія чалавечыя якасці спалучаюцца з глыбокімі спэцыяльнымі ведамі і аўтарытэтам у вучнёўскім асяроддзі, хоць ёсьць і іншыя прыклады. І ўсё ж супрацьпастаўленне матэматыкі і маралі, інтэнсіўнага навучання й гонару вучня, што памыліўся ў выбары, – даволі штучнае і непераканаукае. Гэтаксама можна пастаўіць любою праблему, напрыклад, што лепш – піць гарбату або есць хлеб? Але ж хіба нельга рабіць адно і другое адначасова? Ці ўвогуле перайсць на каву з бісквітам? А калі няма схільнасці да матэматыкі, то занянца ангельскай мовай, хіміі або ігроў на фартэліяна. Выбар шляху ў 14-15 гаду – справа ненадзейная і няпэўная. Сымеласць жа сказаць аб памылковасці выбару або падказаць іншы кірунак – на самая горшча пэдагагічная якасць, якая, аднак, часам дарога каштую ўсю носібіту.

Праўды і памылак ня лібіць нікто, і тым ня менш у такім веку гэта не трагедыя, а падстава для больш упартай працы. Урэшце, невядома, што ў выніку стане аўтсайдэрам, а хто – рэкардсмэнам. Мараль навучанья і матэматыка жыцця – зусім розныя рэчы, а менавіта апошнія выводзіць лінію лёсу чалавека. Чалавека, якога можна навучыць, перавучыць, падвучыць, але за якога нельга прахыць ягоны лёс, пазыбегнуць кону ягонага шляху.

Лявон Вестыбюльскі, Marielė

НОВЫЯ КНІГІ, дасланы ў рэдакцыю

Гісторычна-археалагічны зборнік. № 15 / Рэдакцыйна-выдавецкая група: В. Вярлей (кіраўнік) ды інш.; Навуковы рэдактар П. Лысенка. – Менск: Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусь, 2000. – 180 с., іл. – Наклад 215 ас. ISBN 985-6234-72-7

Першы “Гісторычна-археалагічны зборнік” быў выдадзены яшчэ ў 1927 г., у 1993 г. выданые яшчэ разом з апошнім. У гэтым выпуску беларускія археолягі зъмяшчаюць матэр’ялы пра свае апошнія раскопкі і дасыледаваны. У параданыні з папярэднім выпускам, у гэтым белы артыкууле пра менскую даўніну. Кашт 2400 руб., набыць можна толькі ў менскай “Акадэмкнізе”.

А. Глобус. **Тэксты:** Парк. Адзіната на стадыёне. Сымерцы-мужчына. Скрыжаванье. Дамавікамрон. Толькі не гавары маёй маме... Круглы год. Койданава. Новы Дамавікамрон. Post Scriptum. – Масква: Выдавецства “АСТ”, 2000. – 1088 с. – Наклад 1000 ас. ISBN 5-17-001749-9

Упершыню ў адным томе сабраны

усе творы А. Глобуса апошніх гадоў. У кнігініх “Белкнігі” прадаецца за 4500 руб.

Nihil: Часапіс для сапраудных сымулякрай. № 1, 2000. – Менск, 2000. – 144 с., іл.

Другі нумар “Nihil” – выданыя Новага фронту мастацтваў, ачольвага Mihacem Barysawym. У нумары друкуюцца Юрэй Барысевіч, Андрэй Хадановіч, Констанцін Mixeeў, Гальшан Сін. Надрукаваны дэльве літаратурна-фальсфікацыі, падпісаны імянамі В. Акудовіча і Адама Глобуса. У адрозненіі ад першага нумара часапісу, у гэтым – палова тэкстуў па-расейску. Выданые густоўна аздоблены мастацкімі фотаздымкамі.

Юрась Барысевіч разглядае часопіс “Nihil” як мастацкую альтэрнатыву часопісу “Arche”. Цана – 900–1000 руб.

I. Пташнікаў. **Тартак:** Аповесць і апавяданы. – Менск: Мастацкая літаратура, 2000. – 462 с. – (Беларуская проза XX стагодзьдзя). – Наклад 2200 ас. ISBN 985-02-0496-6

Кніга Івана Пташнікаў “Тартак”

працягвае “Залатую сэрыю” беларускай прозы, запачаткаваную выдавецтвам. Цана 850 руб.

Фрагменты філязофіі, культуры, літаратуры. 1-2, вясна 2000. – Менск, 2000. – 308 с.

Вясновы нумар “Фрагмэнтаў” мае тему “Ідэя свободы”. Сярод аўтараў нумару – I. Бабкоў, В. Акудовіч, С. Варывоцкі, С. Падакшын. Набыць можна ў ўсіх саліках БНФ “Адраджэнне” і ТБМ. Цана – 1100 руб.

Історыя Беларусі в documents and materials / Аўторы-составітели И. Кузнецав, В. Мазец. – Менск: Амальфа, 2000. – 672 с. – Наклад 4000 ас. ISBN 985-441-119-2

У хрэстаматыю ўвайшли найважнейшыя дакументы: прывілеі, манифэсты, загады, граматы, законы, матэр’ялы пэрсыдзячнага друку, успаміны найвыдатнейшых дзеячоў беларускага мінішчыны. Значная доля матэр’ялаў раней была невядомая шырокаму колу чытачоў. Сярод новачынных тэксты друкуюцца ў перакладзе на беларускую, іншыя – па-расейску. І хача амаль усе тэксты зборніка

існуюць на беларускай мове, незразумела, чым кіраваліся складальнікі, выбіраючы мову публікациі таго ці іншага дакументу. Кашт 2600 руб.

Колокола времён: Популярны исторыческий журнал: Неизвестный Минск. Прогулка по затерянному городу. № 3, 2000. – Менск, 2000. – 16 с., іл. – Наклад 5000 ас. ISSN 1605-5381

Па-беларуску, па-ангельску ў папярэдній форме распавяддаецца пра найцікавейшыя місіяны старога Менску: Верхні

город (Катэдральны қасцёл, Койданаўскую вуліцу, будынак, дзе месціцца Інстытут беларускай культуры, пажарнае дэло канца XIX ст. на Гарадзішчыні), вуліцу, дом Ваньковіча, Аляксандраўскі сквер з скульптураю “Хлопчык і лебедзь”, вуліцу Падгорную (ціперашию Марка), Чырвоны қасцёл на пляцы Незалежнасці. Гэты нумар часапісу – найлепшая падарожная кнішка для вандравараў па цэнтры сталіцы.

Падрыхтаваў Віктар Мухін

город (Катэдральны қасцёл, Койданаўскую вуліцу, будынак, дзе месціцца Інстытут беларускай культуры, пажарнае дэло канца XIX ст. на Гарадзішчыні), вуліцу, дом Ваньковіча, Аляксандраўскі сквер з скульптураю “Хлопчык і лебедзь”, вуліцу Падгорную (ціперашию Марка), Чырвоны қасцёл на пляцы Незалежнасці. Гэты нумар часапісу – найлепшая падарожная кнішка для вандравараў па цэнтры сталіцы.

Падрыхтаваў Віктар Мухін

город (Катэдральны қасцёл, Койданаўскую вуліцу, будынак, дзе месціцца Інстытут беларускай культуры, пажарнае дэло канца XIX ст. на Гарадзішчыні), вуліцу, дом Ваньковіча, Аляксандраўскі сквер з скульптураю “Хлопчык і лебедзь”, вуліцу Падгорную (ціперашию Марка), Чырвоны қасцёл на пляцы Незалежнасці. Гэты нумар часапісу – найлепшая падарожная кнішка для вандравараў па цэнтры сталіцы.

Падрыхтаваў Віктар Мухін

город (Катэдральны қасцёл, Койданаўскую вуліцу, будынак, дзе месціцца Інстытут беларускай культуры, пажарнае дэло канца XIX ст. на Гарадзішчыні), вуліцу, дом Ваньковіча, Аляксандраўскі сквер з скульптураю “Хлопчык і лебедзь”, вуліцу Падгорную (ціперашию Марка), Чырвоны қасцёл на пляцы Незалежнасці. Гэты нумар часапісу – найлепшая падарожная кнішка для вандравараў па цэнтры сталіцы.

Падрыхтаваў Віктар Мухін

город (Катэдральны қасцё

Нашы тутэйшыя

Адам Глобус

1975 ГОД. ЦЬВІРКА І МАЛЬБЭРТ У БАГАЖНИКУ

Пэйзажыст Віталь Цьвірка абсталяваў свой легкавік мальбэртам. Цьвірка выяжджае за горад, дзе любуецца прыродой. Калі краявід падабаецца, ён загадвае шафёру спыніцца, адчыняе багажнік, дзе хаваецца стацыянарны раскладны мальбэрт, і малюе ўзор. Піша Цьвірка хутка. Якая гадзіна, і твор скончаны. Між іншым, краявіды ў Віталія Цьвіркі атрымліваюцца анталягічныя.

Адам Глобус

1976 ГОД. ГІЛЕВІЧ І КАРАТКЕВІЧ

Уладзімер Карапеківіч жыве на пятых паверсе ѹ любіць ладіць начынія баліваны. Кватэра Ніла Гілевіча — паверхам ніжэй, і ён любіць рана класысія спаць, каб раницай папрацаўца. Адночы балівалышчыкі так дапікаюцца Гілевіча, што ён бярэ малаток, узвімаеца да Карапеківічавых дзвярой і грукае ў іх. На дзвярах гадоў дзесяць відаць круглыя адметіны.

1985 ГОД. ЛЕЦКА І АДАМОВІЧ

Крыткі Яўген Лецка на звязыдзе пісьменніку дэмантруе прыклад сапраўднай мужнасці. Ён адзіны, хто не баіцца выступіць супроты монстра саўдэпаўскай бэлетерыстыкі Алеся Адамовіча, які прыдумаў пад сябе тэрмін-азначэнне "беларускі пісьменнік, які піша на расійскім мове". Лецка патлумачыў яму і ўсім прысутным — беларускі пісьменнік піша па-беларуску, а расейскі — па-расейску. Ясьнай яснага. Калі Адамовіч ня змог стаць расейскім клясыкам, дык беларускі ён таксама ня стаў. Адамовіч кръгудзіцца ѹ цякае ў Москву, здымает непраўдзівы фільмы пра савецкую партызанку.

1987(?) ГОД. АТАС І НЯКЛЯЕЎ

Архітэкторка-рэстаўратарка Вольга Атас едзе на камсамольска-балдэжную тусоўку ў гатэль "Юнасць", што на Міні-моры. Уно-

1989 ГОД. ЯКУБОВІЧ І КАЦЮШЭНКА

Будучы рэдактар "Савецкай Беларусі" Павал Якубовіч любіць сесіі ѹ фатэль і пачытаць газету. Ён сядзіць і чытае, калі быў рэдактар "Знамені юнасці" Міхась Кацюшэнка падыходзіць да яго і падпальвае газету. Жарт галоўных рэдактараў. Найлепшы лёс газэты, калі яе палиць. Хто, як не галоўныя рэдактары, гэта ведае найлепши.

1990 ГОД. АФАНАСЬЕВА І КАЛГОТКІ

Іна Афанасьева прыяжджае з Магілёва на рок-фэстываль "Тры колеры" ў Менск. Голас у Іны моцны, а рок-гурт — слабы. Ня ведаю, што здараецца ў Афанасьевай з кірауніком гурту, але яна застаецца без калготак, а таму адмаўляеца выступаць у фінале. Тады Райнчык, той, што кіраваў усесаюзнымі "Верасамі", ляжыць дахаты й прывозіць съпявачыя калготкі сваёй жонкі, так яму Інін голас падабаецца.

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

Вітаны

Валька Д. Я цябе какаю і хачу, каб ты была май. Валера Б. з Жодзіна
Сыяючыя павіншаваць самую файнную ѹ съвеце Цёзку з днём народзінаў. Няхай жыве вечны Прыколаў Даень! Каця

Мой дойчаканы й шматкаханы Валерка!!! Віншую! Жадаю табе болей радасць, вясёлак і сябя. Алеся

Дзядзько! Сяргею! Віншую з днём народзінаў. НО PASARAN! Аўстраліскі тушканчык. Вітаныне ад Дзікага сабакі Дынгі

Наймудрэйшаму сярод людзей і найпрывабнейшаму сярод мужу! Тутангамону віншаваны, абдыманыні ѹ цалаваны. Любяны гарэм

Файных маладафронтайці з Бабруйску віншую з мінульмі будумі съвітамі. Тыя, Што Прыяжджаюць

Любая мая Алёнка! Са съятам! З днём народзінаў! Няхай сёняня зъдзейсніца ўсе твае мары. Твой Валерка

Лесенка! Віншую цбэ з днём народзінаў. У гэты дзень, як і заўжды, я буду ў трабах. Кахаю. Валерка

Угар! Угар! У Алеся й Міланы Міхалевічай нарадзіліся дачкі! Віншую! Расыці здаровай і шчасливай, маленъкай беларусачкай!

Сям'я Міхалевічай прыме віншаваны з нагоды нараджэння дачушки

Міланы Алеся! Нехай вашая дачушка расыце шчырай беларусачкай! Задзіночаны Беларускіх Студэнтаў

Алеся й Мілану Міхалевічай віншую з нараджэннем дачкі. Няхай яна будзе найрыгажайшай беларусачкай з вілікім і шчырым сэрцам! Студэнты

Беларуское студэнцтва шчыра віншую сям'ю Міхалевічай з нараджэннем дачкі

Віншум з нараджэннем дачкі Алеся й Мілану Міхалевічай. Сябры

Віншум дачушку Алеся й Міланы Міхалевічай з нараджэннем на съвет! Расыці здаровенькай, разумненкай і самай шчасливай!

Друкарка

Прадам ужываную друкарку "Україна". 25000 руб. Ашмяна. Т.: (01593) 14-91

ЗАЦВЯРДЖАЛЬНІК

Набуду ў прыму ў падарунак зацвярджалык для эпаксыднай смалы — да ста мілілітраў. Бард Мельнікай. Т.: (0232) 54-30-40

Кантакты

Шукаю выпускнікоў фізфаку БДУ, гатовых спансараўцаў нацысцкіх спартавай формі для факультэту. Т.: 235-15-20

Купон

КУПОН БЯСПЛАТНАЙ ПРЫВАТНОЙ АБВЕСТКІ

Запоўніце гэты купон, і мы надрукуем Вашу абвестку (як больш за 15 словаў) бясплатна. 220050, Менск, а/с 537

Тэкст

Імя і прозвішча

Адрас, тэлефон

1996 ГОД. СЫС І ГОМАСЭКСУАЛІЗМ

Вядомасць паэта Анатоля Сыса пачынае згортацца, і ён вырашае падтрымаць яе эпажнай чуткаю: маўляю, я — гомасексуаліст, люблю радыёдышкі Валеру Будзевічу. Актор Будзевіч, як умее, падыгрывае Анатолю. Толькі я ведаю пра ілюзорнасць Сысавых плётак, бо спаў з Анатолем у адным ложкі ў кватэры паэта Някляева ѹ ніякіх гейскіх схільнасцяў у Сыса не назіраў.

2000 ГОД. ВЯЛЮГІН І БУСОН

Паэт Анатоль Вялюгін мае геніяльны верш "Сыпель бор". Пачынаецца ён так:

З усіх сабораў ёсьць сабор,
дзе згодзен я маліца:
у съельным лесе, съпелы бор,
зьвінца твае званіцы.

Жыве ѹ tym вершы барсук-манах. Таго барсuka я чамусыць доўгі час ня дужа падабаў. Не злучаліся ѹ мяне манах з барсуком. І вось чытаю ѹ Бусона пра барсuka, які перакінуўся ѹ манаха ѹ ператісваў съвятыя сутры, а калі людзі дазналіся, што манах — барсук-пяроварацень, ён скончыў жыць самагубствам. Цяпер ягоная сутра лічыцца найкаштоўнейшай съвятыніяю.

Бяспрэчна, Вялюгін ня ведаў пра барсuka-манаха са старажытнай Японіі, але вобраз стварыў запамінальны...

Падсочак стрэлы на ствалах,

нібы крыжы пакуты.

Съпляшацца барсук-манах

у чёмны свой закутак.

2000 ГОД. ЛУКАШЭНКА І ПАРТРЭСТЫ

Большы я б гадоў Аляксандар Лукашэнка змайе пасаду прэзыдэнта. І за гэты час я ні разу ня бачыў ні на адной выставе ягонага параднага партрэту. Такога вялікага, на поўны рост, напісанага алейнымі фарбамі на палатне. Каб партрэт зьявіўся, яго авабізкова заўважылі б прыхільнікі Лукашэнкі, і праціўнікі. Партрэстист змайеў бы пэўную вядомасць. Але параднага партрэту няма. Пра мастакоў-аматарамі і карыкатурыстамі я тут не кажу, яны заўсёды паперадзе бацькі ѹ пекла лезуць. Адэ падзеліся прагматыкі ад мастацтва? Дзе акадэмічны партрэт першага прэзыдэнта? А можа, беларускі прагматыкі ад жывапісу

пішуць партрэты Пуціна ѹ Клінтона? Але ў тыхіх партрэтаву не відаць.

2000 ГОД. ПУШКІН І МАЛАТОК

Наўгуды мастак Алеś Пушкін не такі бяскрайдны, які мне падаеца. Спачатку ён кръчыць на вуліцы: "Беларусь без жыду ѹ камуністаў!" і сядзіць у турме за хуліганства. Потым — псуе сценапіс у магілёўскім касцёле, а вінаватым выстаўляе краіуніка праекту Мікулу Залатуху. А цяпер расказвае, як у інстытуце разбіваў малатком мой вітраж з выявай Дзевы Марыі. Маўляю, мастак-турyst Раманко кажа, што Адамчык зрабіў "храновенкі" вітраж, яго можна разьбіць, а шкло парэзаць на кавалкі, каб трэніравацца ѹ рэзцы каляровага шкла. І якія, цікавы, размалёўвае рука Пушкіна, якая разбівала Дзеву Марыю? Зрэшты, уся хрысціянская мараль будуеца на раскайанні, на ператварэнні грэшніка ѹ съвятога. Адзінае, што засталося яшчэ Пушкіну — пераназвацца ѹ Гарматава, як хрысціянабойца Саўл, упаўшы з каня, ператварыўся ѹ Паўла.

2000 ГОД. САПАЧ І ЛІРЫКА

Паэтка Таціана Сапач выдала ў 1991 годзе зборнік лірыкі "Восень". Я дзясяты год чакаю, калі з'явіцца "Зіма", "Лета", "Вясна". А іх няма ѹ ямна. Нібыта ѹ той Вільны, дзе цяперася жыве Таціяна, пануе вечная восень.

2000 ГОД. ФЯДУТА І ВІК

Шальмавальнік грамадзкае думкі Аляксандар Фядута ѹ лісьлівым артыкуле пра былога шрафа нямецкай выведкі Ганса-Георга Віка напісаў, што ѿ нас "зласлівая дробязная ўлада" ѹ "мелкаводная апазыцыя". І ў гэтых характеристыках вымалёўваеца аўтапартрэт Фядуты, які быў зласлівы й дробязны ва ўладзе ѹ плыткадумны ѹ апазыцыі.

Адам Глобус

запрашае на прэзэнтацыю сваёй новай кнігі «**ТЭКСТЫ**» што адбудзеца ѹ Музей Максіма Багдановіча (у Траецкім прадмесці) 3 лістапада а 18-й.

... не стыдаюся Эвангельля Хрыстовага, бо сла Божая ёсць на забуйненіх коханы, хто веруе... Рымл. 1:16
БЕЛАРУСКАЯ ЭВАНГЕЛЬСКАЯ ЦАРВА
Набажніцтва штодняліц у Менску 17-й гадзіне: вул. Любімава 21-56, тэл.: 279-71-31, 270-89-87.
Штодняліц у Асіповічах 10-й гадзіне: вул. Леніна 40, тэл.: 20-840

Прадам энцыклапедыі:
Гісторыя Беларусі — т. 1, 2, «**Беларусь у ВАВ**»; зборы твораў: **Я. Коласа ѹ 14 т., І. Мележа ѹ 10 т., Кузьмы Чорнага ѹ 8 т.**
Т.: 258-43-54.

Наша Ніва
незалежная газэта
заснаваная ѹ 1906, адноўленая ѹ 1991
кіраунік праекту Сяргей Дубавец
в.а. галоўнага рэдактара Андрэй Дынько
заснавальнік Павал Жук
карэктарка Віялета Кавалёва
сакратарка рэдакцыі Аляксандра Макавік
стыйрэдзктар Мікола Раманоўскі
адказны сакратар Аляксей Чарніёў
выдавец рэдакцыя газэты "Наша Ніва"